O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ | Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • uzasziyoli@list.ru • 2007-yil, 9- fevral • № 6 (3886)

9 феврал — Алишер Навоий туғилган кун

Абдулла ОРИПОВ

НАВОИЙНИ АНГЛАШ

Буюк бобомиз ижоди, дарҳақиқат, улкан бир уммондир ёхуд дунёнинг энг ранг-баранг ва беназир хазинасидир. Кимки ниманики ахтарса, ушбу хазинадан албатта топғусидир.

Жумладан, барча навоийшунослар неча замонлардан буён бу улуғ меросни ўрганиб, тадқиқ этиб, ундан шоён баҳраманд бўлиб келмоқдалар. Айтиш керакки, ҳаётнинг исталган жабҳасига тегишли чақмоқ фикрлар, гўзал ташбеҳлар бу хазинада ҳайратомуз даражада серобдир. Айрим мисоллар келтирайлик. Мана шоир беҳини (мева) таърифлаётир:

Оқартиб ишқ бошимни,
ниҳон бўлди сариғ чеҳрам,
Момуғ ичра беҳини
чирмоғон янглиғ киши андо.

Яъниким, пахта — момиққа сариқ беҳи ўраб қўйилгани каби оппоқ сочим оғушида сариқ чеҳрамдир.

Ёхуд шоир фалакиёт — астрономиядан иқтибос келтиради:

Маҳжабинлардин сияҳдиллик,
не тонгким, ойнинг
Ботинин кўрсанг қародур,
гар кўринур зоҳир оқ.

Шоир бундан беш юз йиллар муқаддам ой тупроғининг аслини аниқ тасвирлаган.

Энди бир мисол тиббиётга доир. Қарангки, шоир бир ғазалида сариқ касалининг барча белгиларини бошданоёқ санаб ўтади ва охирида дейди:

Дард туфроққа ниҳон қилди
Навоий жисмини,
Топибон бир шуша олтин,
дафн қилгандек гадо.

Шоир ўз жисмини бир шиша сариқ олтинга менгзамоқда.

Навоийнинг яна бир байтига эътибор қилайлик. Бу ерда гап ваҳдат майи устида эмас, балки мавжуд турмушнинг аниқ ҳолатлари ҳақида бораётир:

Эй муғаннийлар, Навоий маст эди —
кеч уйғонур,
Они уйғотмоққа бир дилкаш
таранннум айлангиз.

Қуйидаги мисолда ҳам ҳаёт детали шашлик — шишлик тарзида ифода этилмоқда:

Гарчи ишқ ўтида
кўнглумни ўқунгға шишладинг,
Гарм бўлмаким,
ҳануз не сих куймиш, не кабоб.

Мана бу ўринда эса Навоий ўзининг қайси қавмга мансублигини таъкидламоқда. Бу ҳам қизиққан ҳар бир одам учун ахборот манбаи бўла олади:

Шоҳу тожу хилъатиким,
мен томоша қилғали
Ўзбаким бошида қалпоқ,
эгнида ширдоғи бас.

Кўриниб турибдики, устознинг муборак назари тушмаган бирор соҳа йўқ. Хўш, унинг қалби-чи? Шоирнинг қалбида қандай ғалаёнлар юз бермоқда эди? Унинг юраги нималардан изтироб чекмоқда эди? Ҳасрати ва армонлари нималардан иборат эди?

Биз юқорида келтирган шеърий мисраларни балким ҳар қандай мутахассис илмий-бадиий жиҳатдан тўғри шарҳлаб бера олар. Лекин Навоий ҳасратию армонини ким шарҳлай олади?

Аввало, Навоий ижодининг асл манбаида инсон турадики, у гоҳ шоҳ, гоҳ гадо, гоҳ ошиқ, гоҳ ринд. Лекин Навоий инсонни қанчалик улуғламасин, унинг норасолигидан ҳам шу қадар шикоят қилади, ҳатто фарёд чекади:

Чу билмай элга вафо айладим —
жафо кўрдим,
Не суд энди агарчи
нечаким пушаймонмен.

Ёки:

Дўстлар, басдур мазорумға
маломат тошлари,
Чекмангиз меҳнат қўярға
қабри вайронимға тош.

Хўш, буюк шоирнинг кўнглини бу қадар ўкситган сабаб недур? Навоий буни ҳам очиқ-ойдин айтади:

Турфа, кўрким, халқ коми бирла
умрум бўлди сарф,
Турфароқ буким, биравга ёқмади
бир хизматим.

Яъни, жайдари тилда айтсак, шоир гўё, қўчқорни бердинг-у, бироқ арқонини бермадинг деб маломат қиладиганларни назарда тутгандек.

Ҳа, ҳақиқатан ҳам инсон боласи яхшиликдан фойдаланишга ғоят уста, лекин уни қадрлашга ҳар доим ҳам қодир бўлавермайди. Афсуски, инсон болаларини олий туйғулар эмас, кўпинча нафс бошқариб келган. Ёвузлик унга доимий ҳамроҳ бўлган. Навоийнинг ҳасратлари айнан мана шулар эмасми?! У муттасил равишда инсон комиллигини орзу қилаётир-ку. Наинки орзу қилаётир, балки унинг ижобати учун курашмоқда-ку!

Бироқ шоир армонлари ушалмаса ҳам инсон қавмига ҳаргиз этак силкимади. Аксинча, уни тўғри йўлга даъват қилди.

Бўлма дўнё дўст,
гар истар эсанг осудалиқ,
Лек ҳар не қилсалар,
бўл аҳли дунё бирла дўст.

Ҳазратнинг теран фалсафаси ҳам шу эди. Биз авваламбор шоирнинг қалбига, чексиз ҳасратларига қулоқ тутишимиз, уни англашимиз зарур.

Бобомизнинг таваллуд куни — наинки тенгсиз ифтихор куни, балки биз учун улуғ уммондан яна бир карра баҳра олмоқ имкони ҳамдир. Юртбошимиз таъкидлаганларидек: **“Агар бу зотни авлиё десак, у авлиёларнинг авлиёси, мутафаккир десак мутафаккирларнинг мутафаккири, шоир десак — шоирларнинг султонидир”.**

Алишер НАВОИЙ

ҒАЗАЛ

Бўлмиш андоқ мунқатиъ аҳли замондин улфатим,
Ким ўзум бирла чиқишмас ҳам замоне суҳбатим.

Эй хуш улким, тутмиш эрди ваҳш ила саҳрода унс,
Муҳиш аҳволи мангаким бор ўзумдин ваҳшатим.

Истарам қочмоқ адам водийсидинким, киргали
Вомиқу Фарҳоду Мажнун бас ғулудур хилватим.

Тўлғанурмен ўзлугумдин чиққали, буким эрур
Дард водийсида саргардон қуюндек ҳайъатим.

Эй ажал, тан хирқасин куйдурки, бўлмиш бас оғир
Бу маломат ўқлари бирла тикилган кисватим.

Эй фалак, анжум ушоқ тошин йиғиб бошинға ур,
Чун фано майхонаси хиштидин ўлди турбатим.

Етти кўкни кўк варақлардек совурғай ҳар тараф,
Тоқи минойи аро чирмашса оҳи ҳасратим.

Қўй дуру феруза баҳсинким, нужуму чархни
Нилуфар барги уза шабнамча кўрмас ҳимматим.

Лаълдек бошим осилсун ғарқайи хуноб ўлуб,
Лаъл тиккан салтанат тожиға бўлса рағбатим.

Турфа, кўрким, халқ коми бирла умрум бўлди сарф,
Турфароқ буким, биравга ёқмади бир хизматим.

Эй Навоий, икки оламдин кечиб топтим висол,
Бу ики бутхонадин эрмиш бу йўлда офатим.

Омон МУХТОР

ТО ТУҒДИ НАВОИЙ ОЯТИ ИШҚ...

Улуғ шоир ва мутафаккир Алишер Навоий шахси ва ижодиёти барча замонларда илм ва ижод аҳлини ҳайратга солиб, илҳомлантириб келган. Илмда навоийшунослик энг етакчи соҳа саналади. Ўзбек адабиёти ва санъатида эса буюк алломанинг сиймосини яратишга бўлган ҳаракатларнинг ўзи бир тарих.

Таниқли адибимиз Омон Мухторнинг ўтган йили чоп этилган “Навоий ва рассом Абулхайр” номли китобидан жой олган “Ишқ аҳли” ва “Буюк фаррош” романлари улуғ бобокалонимизга бўлган юксак эҳтиромнинг яна бир тасдиғидир. Романлар қизиқарли услубда, ранг-баранг оҳангларда битилган.

Алишер Навоий таваллудига 566 йил тўлган айни кунларда мухбиримиз шу янги романлар муаллифи билан учрашиб суҳбатлашди, адибнинг Навоий ҳақидаги дил сўзларини, шоир шахси, тенгсиз ижодий меросига тегишли фикр-мулоҳазаларини ёзиб олди. Қуйида суҳбат баёнини ўқийсиз.

Мамлакатимизда ҳар йили Алишер Навоий таваллуд топган кун кенг нишонланади. Улуғ шоиримиз шахсига бўлган қизиқиш, унга бўлган эҳтиром йилдан-йилга ўсиб бормоқда. Навоийга ўз замонида ҳам бутун Шарқда жуда катта қизиқиш билан қаралган ва Ғарбда ҳам бунинг акс-садолари кўринган. Улуғ шоирга эҳтиром у таваллуд топгандан кейин ўтган асрларда ҳеч сусайган эмас, аксинча кўтарилиб борган. Айниқса, мустақиллик йилларида Навоийга кўрсатилаётган эъзозу эҳтиромни соҳибқирон Амир Темурга кўрсатилаётган ҳурмат-иззатдан кейинги иккинчи ўринда, деб айтиш мумкин.

Маълумки, Амир Темур ҳар қандай салтанатда бўлганидек, атрофига ўз диёри, ўз юртидаги ишончли одамларни кўпроқ йиғади. Лутфийнинг ота-боболари, Навоийнинг ота-боболари бир пайтлар Самарқанд атрофида жамланишган. Булар Шаҳрисабздан келганми, Китобдан ёки Бухородан келишганми, балки Самарқанднинг ўзиданми — биз буни фақат тахмин қиламиз. Ва биз биламизки, Амир Темур вафот этганидан кейин, унинг ўғли Шоҳрух Мирзо пойтахтни Самарқанддан Ҳиротга кўчиради. Табиийки, пойтахт кўчганда сарой аҳли: олимлар, аъёнлар, шоирлар, санъаткорлар — катта бир жамоа Самарқанддан Ҳиротга кўчади. Мен ишонч билан айтаман, романда ҳам шундай ёзганман, Навоийнинг ота-боболари вақтида шу ердан ўша томонга бориб қолган. Бу ҳам бизга Навоийнинг бевосита дахли борлигини кўрсатади. Иккинчидан, Навоийнинг тили бошқа қардош туркий халқлар тилларидан ажралиб туради, бизнинг тилимиз кўрки акс этган. Асарларининг бутун руҳи бизнинг Зарафшон воҳамиз, Қашқадарё, Сурхондарё, Бухоро, Самарқанд — шу атрофдаги лаҳжага яқин. Бир пайтлар Навоий тилини турк тилига, озар ёки уйғур тилига яқин, деган биродарларимиз ҳам бўлди. Бу гаплар нотўғрилигини улуғ шоиримиз асарларини қайта-қайта ўқиганда чуқур ҳис этасиз. Учинчидан, Навоий ғазалларига Шарқда жуда кўп шоирлар, айниқса, туркий халқларнинг шоирлари мухаммаслар боғлашган. Лекин энг кўп мухаммасни бизнинг шоирлар ёзган. Ана шу мухаммасларнинг ўзи Навоий ижодининг шоирларимиз фаолиятида давомдорлигини кўрсатади.

Бизнинг замонамизда ҳам машҳур шоирларимиз мухаммаслар боғлашган. Ғафур Ғулом, Собир Абдулла, кейинчалик Эркин Воҳидов, Жамол Камол, бошқалар. “Тепаликдаги хароба” романимда шундай мухаммаслардан бир банд, бир банддан келтирганман. Булар Навоий ҳақида романлар ёзишга киришаётганда шоир руҳини ҳис этиш йўлидаги ҳаракат бўлган. Бошқа бир қатор шоирларимиз сафида Навоий ғазалларига бир-икки мухаммас ҳам боғладим. Шулардан бирида Навоийнинг машҳур ғазалидаги “Ишқ аҳли аро наво бўлибдур”, деган сатр келадики, “Ишқ аҳли” деган романимнинг номи шу мухаммасни ёзганимда хаёлимга келган. Мана, ўша мухаммас:

Давоми тўртинчи бетда.

ЯНГИ КИТОБ ТАҚДИМОТИ

Кеча Миллий матбуот марказида таниқли адиб, олим ва таржимон Иброҳим Ғафуровнинг “Шарқ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси Бош таҳририятида чоп этилган “Ҳаё – халоскор” китобининг тақдимот маросими бўлиб ўтди.

Ўзбекистон қаҳрамони, Ёзувчилар уюшмасининг раиси Абдулла Орипов маросимни очар экан, бугунги адабий жараён, унинг фаол иштирокчилари, яратилаётган ранг-баранг асарлар тўғрисида, хусусан адабиётшунос олим Иброҳим Ғафуровнинг ижод йўли, буюк аждодларимиз маънавий меросини англаш борасидаги машаққатли меҳнати самаралари, бадиий таржима борасидаги муваффақиятлари тўғрисида йиғилганларга батафсил сўзлаб берди.

Ўзбекистон қаҳрамони, халқ шоири Эркин Воҳидов, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ўткир Ҳошимов, ёзувчи Хуршид Дўстмуҳаммад, адабиётшунос олимлар Азиз Қаюмов, Умарали Норматов, Абдуғафур Расулов, Қозоқбой Йўлдошев, Муҳаббат Шарафиддинова, олимлар Шобот Хўжаев, Акмал Саидов, рассом Ортиқали Қозоқов, газета бош муҳаррири Аҳмаджон Мелибоев, “Миллий тикланиш” партияси фаоли Жаннатой Тошматова, “Шарқ” НМАК Бош таҳририяти бош муҳаррири Аҳрор Аҳмедов ва бошқалар ўз сўзларида Иброҳим Ғафуров қаламига мансуб китобларнинг маънавий-маърифий аҳамияти тўғрисида фикр юритдилар. Мансуралар, бадиалар, адабий-танқидий эсселар ҳамда публицистик асарлардан иборат “Ҳаё — халоскор” тўплами дунёни, ҳаёт ва инсон муносабатларини англаш йўлида муаллиф англаган ва бизни ҳам англашга даъват этаётган ҳақиқатларнинг мўъжаз ва нафис ифодаларидир. Муаллиф ўқувчини бу ҳақиқатлар оламига — гўзал туйғулар базмига чорлаётгандек бўлади.

Маросим якунида Иброҳим Ғафуров сўз олиб, бугун янги бир замонда, янги шароитда Алишер Навоий, Абдулла Қодирий каби сўз сеҳргарларининг узоқ йиллар давомида ўқиладиган, қўлдан тушмайдиган, мағзи тўқ асарлари каби китобларга катта эҳтиёж мавжудлигини, бадиий адабиётнинг умуминсоний муаммолар ечимини топишдаги аҳамияти бениҳоя ошиб бораётганлигини таъкидлади.

МЎЙҚАЛАМДА ЮРТ ЖАМОЛИ

Кўргазма залларида

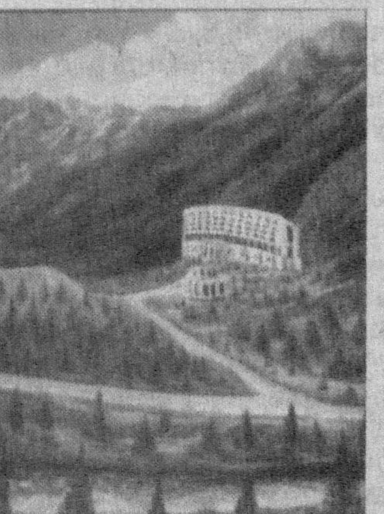

Пойтахтимиздаги Алишер Навоий номидаги Миллий боғда барпо этилган Маданият ва санъат кўргазмаси биносида рассом Ботир Зокиржоновнинг “Мўйқаламда юрт жамоли” номли туркум асарлари намойиш этилмоқда.

Рассом табиати сўлим Жиззах вилоятида ўсиб-улғайган. Катта рассом бўлишни орзу қилган Ботир болалигидан турли расмлар чизиб, санъат билим юртида таҳсил олган. Профессионал рассомлик маҳоратини эгаллаш мақсадида Санкт Петербургда, Россия рассомлар уюшмаси аъзоси Демон Григорьевич Пак устахонасида малака оширди. Она юртига бир олам орзулар билан қайтган рассом ўз асарлари билан республика ва халқаро кўргазмаларда муваффақиятли иштирок этмоқда.

Ботир Зокиржонов бетакрор манзаралар, сержило рангларни табиатнинг ўзидан олади. “Куз”, “Зомин манзаралари”, “Зомин қўриқхонаси”, “Она қишлоқ” каби асарларида юртимиз табиати катта муҳаббат билан тасвирланса, “Халқ лашкарлари”, “Жиззах қўзғолони” асарларида халқимизнинг фидойи инсонлари, тарихий воқеалар бетакрор чизгиларда акс этган.

Наргиза АЗИМОВА

Самарқанд вилояти маданият ва спорт ишлари бошқармаси
Самарқанд шаҳрининг 2750 йиллигига бағишланган миллий эстрада йўналишидаги

“САМАРҚАНДНИ КУЙЛАЙМАН”

қўшиқлар танловини эълон қилади

ТАНЛОВНИНГ МАҚСАД ВА ВАЗИФАЛАРИ

Ушбу танловни ўтказишдан кўзланган асосий мақсад — Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 25 июлдаги “Самарқанд шаҳрининг 2750 йиллигини нишонлашга тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тўғрисида”-ги қарорида белгиланган вазифаларнинг бажарилишини таъминлаш, “Ер юзининг сайқали” деб ном олган, мустақиллик йилларида янада чирой очган, кўҳна ва ҳамиша навқирон Самарқанд шаҳрини тараннум этувчи янги қўшиқ ва мусиқа асарларини яратишдан иборат.

Шунингдек, ватандошларимизни аждодларимиздан бизга ва келажак авлодларга бой мерос бўлиб қолган меъморий обидаларимизни, осори атиқаларимизни асраб-авайлашга даъват этиш, узоқ йиллар давомида қўлга киритилган маданий-маърифий ютуқларимизни мусиқа ва қўшиқ санъати орқали тарғиб этиш, маънавий-ахлоқий қадриятларимизнинг бардавомлигини таъминлаш, янги истеъдод эгаларини кашф этиш, уларнинг камол топишида кўмаклашиш, ўсиб келаётган ёш авлодни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш, қалбларда Ватанга муҳаббат, фахр-ифтихор туйғуларини шакллантириш, шу билан бирга замонавий миллий эстрада қўшиқчилик санъатини янада ривожлантириш ушбу танловнинг мақсад ва вазифаси ҳисобланади.

ТАНЛОВНИ ЎТКАЗИШ ТАРТИБИ ВА ШАРТЛАРИ

Танловда республикамизда ижод қилаётган барча профессионал ва ҳаваскор қўшиқчилар иштирок этишлари мумкин.

Танловга миллий эстрада йўналишидаги (якка, дуэт ва гуруҳ) ижрочилар Самарқанд шаҳри ҳақида илгари ижро этилмаган битта янги қўшиқ билан қатнашадилар.

Танлов қатнашчиларининг ижро маҳорати, қўшиқ сўзларининг тўғри талаффуз қилишлари, мусиқа ва матн уйғунлигига алоҳида эътибор берилади.

Танловда иштирок этишни хоҳлаган барча хонандалар 2007 йилнинг 5 апрелига қадар ўзлари тайёрлаган қўшиқларини аудио, видео ва мини, CD дискларга ёзиб, тавсиянома, сўровнома, 5х6 ҳажмдаги 2 дона сурат билан қўшиқ матнини қуйидаги манзилга юборишлари лозим:

Самарқанд шаҳри, Кўксарой майдони, 1-уй, 9-қават. Самарқанд вилояти ҳокимлиги Маданият ва спорт ишлари бошқармаси, “Самарқандни куйлайман”, қўшиқлар танлови ташкилий қўмитасига.

Мурожаат учун телефонлар: 233-03-35, 231-15-18, 233-55-93.

Танловга юборилган асарларни 7 кишидан иборат нуфузли ҳакамлар ҳайъати кўриб чиқади.

Ҳакамлар ҳайъати танлаб олган 10 та иштирокчи якуний танловда қатнашади. Якуний танловда қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритган иштирокчилар ўз асарларини саҳнада жонли ижро этадилар. Фонограммадан фақат мусиқада фойдаланиш мумкин.

Ғолиблар Самарқанд шаҳрининг 2750 йиллик юбилейи тадбирларида иштирок этиш ҳуқуқини қўлга киритадилар.

ҒОЛИБЛАРНИ ТАҚДИРЛАШ

Танлов ғолиблари қуйидаги соврин ва мукофотлар билан тақдирланадилар:

1-ўрин (битта) — 1-даражали диплом, 1,5 миллион сўм пул мукофоти;
2-ўрин (иккита) — 2-даражали диплом, 1 миллион сўм пул мукофоти;
3-ўрин (учта) — 3-даражали диплом, 500 минг сўмдан пул мукофоти.

Ғолибларнинг вилоятда ўтказиладиган якунловчи концерти республика оммавий ахборот воситаларида, вилоят Телерадиокомпанияси ҳамда “СТВ-Самарқанд” телевизион ижодий уюшмаси томонидан ёзиб олиниб, кенг тарғиб қилинади.

Ҳакамлар ҳайъатининг қарори қайта кўриб чиқилмайди. Танлов қатнашчиларининг Самарқанд шаҳрига келиб-кетиш харажатлари уларни тавсия этган ташкилотлар ҳисобидан қопланади.

БУГУНГИ СОНДА:

ШОИРНИНГ ШИНЕЛЛИ ЙИЛЛАРИ 2
ХИЗМАТКОР ҚИЗ ҚИСМАТИ 3
МУҲРГА НАҚШЛАНГАН ҲАДИС 4

ШОИРНИНГ ШИНЕЛЛИ ЙИЛЛАРИ

Мангу лаҳза

ХХ асрнинг биринчи ярмида яшаб ижод қилган ўзбек ёзувчиларининг барча авлоди тарихнинг ўта мураккаб даврларини бошидан кечирди. Агар Маҳмудхўжа Беҳбудий ўзбек ёзувчилари орасида сиёсий қатағонларнинг биринчи қурбони бўлган бўлса, Боту ва Рамзийлар, Чўлпон ва Фитратлардан кейин Шуҳрат ва Шукруллолар авлоди ҳам 30-50 йилларда авж олган қатағоннинг аччиқ тузини тотишга мажбур бўлди.

Ўзбекистон халқ шоири Шуҳрат гарчанд 50-йиллар қатағонидан омон чиққан бўлса-да, умрининг сўнгги кунларига қадар ана шу ажал майдонида орттирган жароҳатлари билан яшади. Унинг "Шинелли йиллар дафтари" шеърий туркуми ва "Шинелли йиллар" романида уруш мавзуи бадиий талқин этилган. "Институтни битиргач, 1940 йил кузида армия сафига чақирилгунимча Иккинчи жаҳон уруши бошланиб кетиб, фақат урушнинг охирги йилидагина ярадор ва контузия

бўлиб уйимга қайтдим", — деб ёзганди шоир. Ойбекнинг "Қуёш қораймас" романи ва Абдулла Қаҳҳорнинг "Олтин юлдуз" қиссаси таъсирида Шуҳрат ҳам ўзбек жангчиларининг уруш майдонларидаги жонбозлигини кўрсатиш ниятида "каттароқ нарса" ёзмоқчи бўлган. Бунда "асосий материал бўлиб ўз биографиясим хизмат қилиши" зарур эди. Аммо унинг 1940 йил кузида бошланган жанговар йўли шоир мухлислари учун ҳамон қоронғи бўлиб келмоқда.

"Шинелли йиллар дафтари" шундай тўртлик билан бошланган:

Қирқинчи йил эди. Ноябр беши,
Ёшлигим бешигин тебратди сафар.
Бу сафар умримнинг жанговар эши,
У билан ҳамроҳдир илҳом ва зафар.

Шуҳрат Тошкент педагогика институтини тугатгач, армия сафига чақирилган ва ҳарбий хизматни ўташ учун Кавказга юборилган. Тбилиси шаҳрига етиб боргач, 63-тоғ-ўқчи полкига қарашли 1-баталоннинг 1-ўқув ротасига оддий жангчи этиб қабул қилинган. Ярим йил мобайнида баталоннинг асосий машғулотлари Грузия пойтахтининг Шаумян кўчасидаги гарнизонда, ёз ойларида эса шаҳар чеккасидаги лагерда ўтган. Кечагина ижод ташвишлари билан яшаган шоир урушнинг ўтли нафаси кириб келгунга қадар ҳарбий ҳаётга кўникиб борган. Уруш бошланиши билан эса баталон Бокуга кўчирилган ва Шуҳрат ноябр ойига қадар пиёда аскарлар билим юртида ўқиган. Лейтенант унвонини олиб ўқишда яхши натижаларга эришгани туфайли Ғулом Алимов (Шуҳрат) билим юртида взвод командири лавозимида қолдирилган.

Билим юрти 1942 йилнинг август ойида 164-курсантлар бригадасига айлантирилади ва навқирон лейтенант ўша ойнинг ўзидаёқ 2-рота командири ўринбосари лавозимида фронтга — Шимолий Кавказга жўнатилади. Рота 164-бригада таркибида Моздок шаҳри яқинидаги Чекало қишлоғига бориб жойлашади. Сентябр ойининг ўрталарида бошланган ва бир ярим-икки ҳафта давом этган аёвсиз жангларда баталон катта талофат кўради. Шуҳрат ана шу биринчи жангда урушнинг нафақат қанчадан-қанча обод шаҳар ва қишлоқларни вайрон қилаётгани, балки минглаб бегуноҳ кишиларга қирон келтираётганини ҳам ўз кўзи билан кўради.

Оқондаман, кўзим ўнгидан
Бир-бир ўтар шонли лавҳалар.
Ширин ўйлар тинар. Сўнгидан
Қалбим ўртар қонли лавҳалар.
Бир лавҳаки, отилган гўдак
Ғарча тишлаб ётар тилини.
Зулм туфайли минглаб келинчак
Тарк этади севган элини...
Нималарни қилмади душман,
Нималарни кўрмади кўзим.
Тўла-тўкис тасвирдан ожиз
Чўзилса-да ҳафталаб сўзим.
Баъзисига дил бовар берса,
Баъзисига етмайди ақлим.
Шу босқинчи немисни кўрса,
Дерми Гёте: — Шу менинг халқим?!

Душман танкларининг баталонни ёриб ўтиши ва қуршовда қолиш мумкинлиги аниқ бўлгач, бригада штабидан Алагир қишлоғига чекиниш ҳақида буйруқ келади. Таркибида бор-йўғи 300 га яқин жангчи қолган баталон Алагирга чекиниб, бошқа полкка қўшиб юборилади. Шуҳрат мудофаа чизиғида урушни давом эттираётган мазкур полкда рота алоқачиси билан олдинги маррага бориб, жанг майдонини кузатмоқчи бўлганида бармоғига дайди ўқ тегиб яраланади ва Алагирдан 40-50 км. узоқликдаги госпиталга тушади. Бир ойча даволанганидан кейин, ноябр ойининг бошларида Кавказорти ҳарбий округига юборилади. У Тбилисида ўз ротасининг қаерда жанг қилаётганлиги хусусида бирор маълумот ололмагач, ҳарбий округ кадрлар бўлимининг йўлланмаси билан Грознийга, Шимолий Кавказ фронти штабига йўл олади. Жангчи шоир Боку шаҳрига борар экан, иттифоқо поездда 164-бригаданинг интендант хизматида ишлаган Синелниковни учратиб қолади ва ундан бригаданинг Гудермес шаҳрида қайта тузилаётганини эшитади. Шундан кейин Шуҳрат бошқа поездга ўтириб, декабр ойининг сўнгги кунларида Гудермес шаҳрига етиб боради ва 4-баталонга қарашли 2-ротага командир этиб тайинланади. У уч ой мобайнида ротага раҳбарлик қилгач, 1943 йил апрелида 4-баталон командирига ўринбосар қилиб тайинланади.

Баталон Гудермес шаҳрида бир ярим-икки ой мобайнида ўқув машғулотлари ўтказгач, унинг таркибий қисмлари қайта шакллангандан сўнг, 1943 йил феврал ойи бошларида фронтга жўнатилади. Душман самолётлари бомба ёғдириб турган жанговар манзилга етиб бориш осон кечмайди. Ниҳоят, бригада март ойининг ўрталарида Гривинская станицасида жангга киради.

Гривинская станицаси Қора денгиздан 3-4 км. берида, Анапа шаҳрининг қарши тарафида жойлашган эди. Ўн кунча давом этган қақшатқич жанглардан кейин бригада станицани озод қилишга муваффақ бўлади. Икки кунлик хордиқдан кейин Қора денгиз йўналишида ҳаракатни давом эттиради. Чамаси, ана шу станицада олиб борилган жанг кейинчалик шоирнинг қуйидаги сатрларида ўз ифодасини топган:

Ҳужумга отланди шонли эскадрон,
Қиличлар қинидан суғрилди мағрур.
Гўёки уфқда ухлаган бўрон
Қоп-қора булутлар сари югурур.
Ўқ тегиб, олдинги қатордан бири
Отидан майсага йиқилди беҳол.
Сўнгги бор қиличин тиклаб юқори,
Ҳайқирди: — Қўлимдан қиличимни ол!

Шуҳрат станица учун олиб борилган жангларда енгил жароҳатланади. Кичик снаряд парчаси ўнг оёғига теккан командир 4-баталоннинг тиббий-санитария қисмида қолади. У мазкур қисмда уч-тўрт кун даволангандан кейин бригада штаби томонидан чақириб олинади ва бригада командирининг ўринбосари қилиб тайинланади. Айни шу пайтда штаб бошлиғи лейтенант Ғулом Алимовни "Қизил юлдуз" орденига тавсия қилингани билан қутлаб, унга шу ҳақдаги гувоҳномани топширади.

Шу воқеадан кейин бригада Новороссийск шаҳри бўсағасига юборилади. Янги манзил сари борар экан, осмонда душман самолётлари пайдо бўлиб, бригадага қарашли техника ва аскарларни ўққа тутади. Осмонда даҳшатли ҳаво жангги бошланиб кетади. Бу, олдинги маррадан атиги 3 км. берида рўй берган ҳаёт-мамот жангларидан бири эди.

Душман самолётидан ташланган бомбанинг сочма парчаларидан бири Шуҳратнинг белига тегиб, умуртқа суяги контузия олади. Бригада жанговар салоҳиятини сақлаб қолиш мақсадида шу атрофдаги ўрмон бўйлаб сочилиб кетади ва тунни ўрмон ичида ўтказади. Ярадор жангчи ҳамшира кўмагида мудофаа чизиғида турган жанговар қисмлардан бирининг тиббий-санитария бўлимига боради. У ерда жароҳатланган жангчининг ярасини боғлаб, бошқа ярадорлар билан бирга юк машинасига ўтқазишади ва темир йўл бекатига юборишади. Сўнг ярадорлар санитария поездида Кропоткино шаҳридаги госпиталга етиб келадилар. Ўша куннинг эртасига врачлар операция қилиб, ярадор жангчининг белидаги ажал парчасини олиб ташлайдилар. Жангчининг бахтига, снаряд парчаси суякка бориб тегмаган, шунга қарамай, умуртқа суягидаги контузия унинг ҳаракат қилишига қаттиқ монелик қилар эди. У бир ой даволаниб, 17-18 май кунлари госпитални тарк этади. Комиссиянинг тиббий хулосасига кўра, у даволаниши лозим эди.

Мазкур комиссия хулосаси асосида Шуҳратга 45 кунлик таътил берилади. Ва шоир дастлаб Бокуга келади. 1943 йил май ойининг сўнгги кунларида Красноводск орқали Тошкентга, азиз онаси бағрига етиб келади.

Мана мен тирикман, йиғлама, она!
Йиғлама, сатқаи кўзингнинг ёши.
Ғам шамъи қошида бўлма парвона,
Йиғлама, ботмаган умринг қуёши...
Ёлғизинг, арзандинг ўлмаган, ҳаёт!
Ўлмаган ниятинг ўлмаган каби!
Дўстларга шарафу душманга лаънат
Дейишдан тинмаган, тинмайди қалби...

Уруш жангоҳларидан омон қайтган Шуҳрат бир неча йиллик даволанишдан кейин 1947 йилда "Шинелли йиллар" романини ёзишга киришди. Роман, шоирнинг ижодий ниятига кўра, икки китобдан иборат бўлиши ва биринчи китобда 1940 — 1943 йилларда рўй берган жанговар воқеалар тасвирланиши лозим эди. Аммо биринчи китоб якунланиб, босмага тайёрланаётган пайтда, шоирнинг ҳаётида "бахтсиз тасодиф" юз берди. Шуҳрат 1951 йил 10 феврал куни бир неча қаламкаш биродарлари билан бирга қамоққа олинди. Терговчи ўз вазифасини сидқидилдан бажариб, маҳбусни умуман ер юзидан йўқ қилиб юбориш учун унинг уруш йилларидаги машаққатли ҳаёти саҳифаларини қайта-қайта варақлаб чиқди. Шоирнинг қуршовга тушиб қолиш сабаблари борми, қайси госпиталларда даволанган, қандай командирлар ва врачлар билан ҳамнафас бўлганлар борми, ҳаммасини қайта-қайта суриштирди...

Аммо Шуҳрат уруш ва урушдан кейинги йилларда қандай бало-қазоларни бошидан кечирган бўлмасин, Парвардигорнинг меҳри тушган инсон экан. У ана шу "бахтсиз тасодиф"ларнинг барчасини енгиб, ўзбек адабиёти хазинасига ҳисса бўлиб қўшилган тўрт роман, тўрт пиеса, 30 дан зиёд шеърий ва насрий асарларнинг муаллифи сифатида маданиятимиз тарихида бир умрга қолди.

Наим КАРИМОВ

"БОҚИРНОМА" ТААССУРОТЛАРИ

Тақриз

Алишер Навоийнинг "Мажолис ун-нафоис" тазкирасидаги тўртинчи мажлис "шеърга машҳур ва мубоҳир эмастурлар" деб баҳоланган ҳаваскор шоирларга бағишланган. Аммо тазкиранинг бешинчи, олтинчи, еттинчи ва, ҳатто, саккизинчи мажлиси "иштирокчи"лари ҳам том маънодаги шоирлар эмасдилар. Бу инсонлар давлат, илм, бошқа касб-ҳунар билан шуғуллансалар-да, Навоий уларни шеър яратиш иқтидорига эга фозиллар сифатида тилга олади. Айниқса, олтинчи мажлисда Мовароуннаҳр вилоятларида истиқомат қилувчи ўттиз битта "ҳар қайси хўрди-ҳолиға кўра, ширин гуфтор ва соҳиби девон" даражасига етган зиёлилар ижодига мансуб байтлардан иборат жавоҳирларнинг "Мажолис ун-нафоис" саҳифаларидан ўрин олиши ибратлидир.

Қайд этилган маълумот, умуман, Шарқда, хусусан, юртимизда илмга машғул бўлган ҳар бир кимса шеър ёзганини ёки санъатнинг ўз кўнглига яқин бошқа тури билан шуғулланганини тасдиқлайди. Бугун ҳам физика, математика, кимё, астрономия, биология каби ўнлаб илм соҳаларининг соҳиблари шеърий асарлар ижод қилмоқдалар, баъзан эса адабиётшуносликка оид тадқиқотлар яратмоқдалар. Юртдошларимизнинг бу фазилатларини ҳеч иккиланмай миллий қадриятларимиз қаторига қўшиш мумкин. Чунки яқин ўтмишда Ҳабибий, Сайфий, Улфат каби турли соҳа мутахассислари ижодни кўнгил даъвати деб билганлар. Ана шундай табиатга эга бўлган яна бир ажойиб инсон Боқир тахаллуси билан ижод қилган математик Амонуллахон Валихонов эди.

Ўтмишда Тошкент, Самарқанд, Қўқон, Марғилон, Насаф, Хоразм каби илмий марказларда зиёли ёшлар ва устозлар ўртасида адабий суҳбатлар уюштирилган. Табиийки, ХХ аср ўрталарида Андижон адабий муҳитининг ривож топишида Амонуллахон Валихоновнинг хизматлари катта эди. Мен 1985 йили у киши қаламига мансуб "Ғазал нафосати" китоби билан танишганимда адабиётшунослар услубига хос бўлмаган хусусиятларга дуч келгандим. Аввало, китобдаги иқтибосларнинг кўпчилигида манба кўрсатилмаганди. Иккинчидан, мақолалар бир-икки, баъзан, уч-тўрт бетлик эди. Учинчидан, Навоий ижоди билан боғлиқ ҳар бир масаланинг ёритилишида муаллиф жуда қисқа фикр юритиш билан чекланганди.

Устоз "Айтилмай қолган фикрларим кўп, уларни изоҳласам, саҳифалар етмайди", — дегандек туюлганди менга ўшанда. Шу билан бирга, ўқувчи "Ғазал нафосати"нинг кенг китобхонлар оммаси учун мўлжалланмаганини тезда сезарди. Чунки унда анчайин мураккаб мулоҳазалар ўта табиий йўсинда қоғозга кўчган эди. Айни чоғда, буюк адибнинг ўта мураккаб байтларидан мисоллар келтирилиши ва изоҳланиши Амонуллахон ака Алишер Навоий ижодини, фалсафий дунёсини олий даражада билишини кўрсатарди. Қизиғи шундаки, яқинда нашрдан чиққан Музайяна Амонуллахон Боқир қизининг "Боқирнома" ёхуд дадам ҳақида хотиралар" (Андижон, 2006 йил; масъул муҳаррир — профессор Сайфиддин ҳожи Жалилов, тақризчи — филология фанлари номзоди Абдулазиз Абдулҳамидов) китобида айтилишича, Амонуллахон ака "Тил ва адабиёт" журналига ёзган мактубида (15.12.1972): "Сизга ишонилган журналда қофия борасида мунозарага ўхшаш бир саҳифа очмоқчи экансизлар ва унга менинг иштирок этишим мумкинлигини, балки дурустлигини айтган экансиз... Менинг бундай мақола билан илмий журналда иштироким муҳтарам олимларимиз олдида одоб доирасидан ташқари бўлиши ёки аксини мулоҳаза қилгандирсиз, деб умид қиламан", — дейди. Бу камтарона фикр академик Ғафур Ғулом махсус шеър бағишлаган, академик Воҳид Абдулла "Мулло Амонулла дўстимга", профессор Исматулла Абдуллаев: "Сиз ва бизни қизиқтирадиган айрим мавзулар ҳақида фикр алмашиб турсак, бир-биримиздан мамнун бўлур эдик", — деб мурожаат қилган аллома қаламига мансублиги билан ҳам кишини ажаблантиради. "Боқирнома"да Ваҳоб Раҳмоновнинг "Ғазал нафосати" китоби муносабати билан ёзган қуйидаги сатрлари келтирилади: "Навоийни тадқиқ этиш учун яна бир Навоий керак эди аслида. Боқир эса, Навоийни тадқиқ этибгина қолмаган, балки кашф этган. Тадқиқ этиш эмас, кашф этиш йўлидан борган. Ҳар бир боби бир номзодлик ишига арзигулик тадқиқот".

Бизнингча, бугунги фарзандларимиз ХХ аср ўзбек адабиётига ҳисса қўшган Собир Абдулла, Ҳабибий, Пўлатхон Қаюмов, Сайфий, Улфат, Бокий, Муинзода каби ўнлаб адибларнинг ҳаёти ва ижодини ўрганиш имконига эга бўлиши керак. "Боқирнома" айнан шу жиҳатдан аждодларимиз олдида бажарилмаётган бурчимизни адо этиш йўлидаги бир саъй-ҳаракатдир.

Умумтаълим мактабларида, академик лицей, касб-ҳунар коллежларида дарс берувчи ўқитувчилар Паҳлавон Маҳмуд ҳаёти ва ижодини ўрганиш жараёнида шоир рубоийларини таржима қилишда Улфат (Имомиддин Қосимов), Боқир (Амонулла Валихонов), Муинзода, Шоислом Шомуҳамедов, Тўхтасин Жалолов, Васфий, Матназар Абдулҳаким, Эргаш Очилов иштирок этганларини айтишади. Аммо бу таржимонларнинг ўзлари ҳақида деярли маълумотга эга эмаслар. Ваҳоланки, таржимонларнинг ҳар бири фақат Паҳлавон Маҳмуд рубоийлари билан ўзбек китобхонини таништиришгагина ҳисса қўшиб қолмаган. Улар тузуккина асарлар ҳам яратганлар. Шахсан ўзим Алишер Навоий ижодини ўтишдан аввал шоирнинг Ҳусайн Бойқаро билан дўстлигини айтиш билан бирга Ҳусайнийнинг ўта нозик табиатга эга эканлиги, Навоий асарларини биринчи бўлиб баҳолаган мунаққид айнан шу инсон бўлганини таъкидлаб, "Ғазал нафосати"дан мисоллар келтираман. "Боқирнома"даги ҳаётий маълумотлар билан танишиш натижасида китоб муаллифи тўғрисида ҳам ҳикоя қилиш имконига эга бўлдим.

"Боқирнома"нинг энг ажойиб жиҳатларидан яна бири Амонуллахон Валихонов муомалада бўлган Ғафур Ғулом, Собир Абдулла, Ҳабибий, Пўлатхон Қаюмов, Анисий, Бокий, Улфат, Воҳид Абдуллаев, Тўхтасин Жалолов каби ўзбек зиёлиларининг ўзаро самимий муносабатлари ҳам ўз аксини топганлигидир, десак хато бўлмайди. Мактубларда ифодаланган ўзаро ҳурмат, шеърий мурожаатлар, беминнат илтифотлар кейинги авлод вакилларига ҳақиқий инсон қандай бўлиши керак, деган саволга жавоб бериш имконини яратади.

Омонулла МАДАЕВ

Журналларни варақлаганда...

"ТАФАККУР", 2007, 1-сон

"Тафаккур" журналининг 1-сони нашр этилди.

Журнал улуғ мутафаккир Жалолиддин Румий таваллудига 800 йил тўлгани ҳақидаги хабар билан очилади. Бош муҳаррир саҳифаси бу сафар "Беш панжага менгзаманг" деб номланган. Унда инсонларнинг ўзаро ҳамжиҳат бўлмоғи, биродарлик чашмасидан бирдай баҳраманд бўлиб яшамоғи хусусида сўз юритилган.

Олимлик нима ўзи? Унвонми, мартабами? Кўплаб чиғириқлардан ўтиб, олимлар сафига қўшилганларнинг ҳаммаси ҳам олимми? Иброҳим Ҳаққулнинг "Илмни ким воситаи жоҳ этар..." мақоласида шундай фикр илгари сурилади: илмдан мансабга кўтарилиш, бойлик тўплаш каби ғаразли мақсад йўлида фойдаланиш ҳоллари жуда қадим замонлардан бери мавжуд. Таассуфки, бу ҳол ҳозир ҳам давом этмоқда, дейди муаллиф. Натижада пана-пастқамда "диссертация ширкатлари" фаолият кўрсатмоқдаки, бу иллатнинг олдини олиш учун аввало кишиларнинг руҳиятида ўзгариш бўлмоғи даркор.

Абдулла Шернинг "Ой нуридек енгил бўлсин юкингиз" сарлавҳаси остида эълон қилинган шеърлари шоирнинг ҳаётий тажрибалари натижасида янада теранлашган фалсафий мушоҳадаларидир.

Ўзбекистон халқ рассоми Жавлон Умарбековнинг асарларидан ташкил топган қўшсаҳифа рангтасвир ихлосмандларини эътиборсиз қолдирмаслигига ишончимиз комил. Зотан, олтмиш ёшни қаршилаган рассом асарларидан завқланган улуғ шоиримиз Абдулла Орипов бир вақтлар унга "Она Ўзбекистоннинг тасвирини чизиб беринг!" дея хитоб қилган эди.

Машҳур абхаз ёзувчиси Фозил Искандарнинг "Қўшюрак" ҳикоясини устоз таржимон Низом Комил шу қадар катта маҳорат билан таржима қилганки, ҳикояни ўқиганда беихтиёр унинг асл нусхаси ўзбекча бўлганмикин, деган хаёлга борасиз.

Журналда "Навоий соғинчи" деб номланган янги рукн очилди. Мўъжаз рукнда шоирнинг бир байт шеъри таҳлил этилади. Бу сондан навоийшунос Султонмурод Олим шарҳи ўрин олган.

Даҳолик нима ва уни қандай омиллар билан изоҳлаш мумкин. Бу хусусда даҳоларнинг ўзлари нима дейди? Психолог Чори Насриддиновнинг "Даҳолик сирлари" мақоласида ана шу масала ҳақида сўз боради.

Дзен таълимоти VI асрда Хитойга Ҳиндистондан ўтиб келган. Кейин Японияга тарқалган. У инсонни тафаккурга чорловчи, ботиний қувватни англаш ва ундан эзгу амаллар йўлида фойдаланишга ундовчи таълимот. Журналхонларга манзур бўлади деган умидда "Ҳақиқат садоси" сарлавҳаси билан дзенлардан таржималар эълон қилинди. Адабиётшунос Фарҳод Ҳамроевнинг "Узоқлашаётган тоғ" мақоласи устоз Озод Шарафиддинов хотирасига бағишланган.

"Жавондаги жавоҳир" рукнида Аҳмаджон Мелибоев мутолаа қилган. Бу сафарги мутолааниг бошқалардан фарқи шундаки, адабиётларнинг аксарияти ўзимизнинг олим ва ёзувчилар қаламига мансуб. Қолганлари ҳам таржима қилиниб аллақачон ўз адабиётимизга айланиб кетган. Шу боисдан бу мутолаа кўпчиликда қизиқиш уйғотиши табиий.

Журнал одатдагидек, ёш олимларнинг талқин ва тадқиқотлари ҳамда инглизча мухтасар мазмун билан якунланган.

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Аббос Бакиров номидаги Андижон ёшлар театри жамоаси ўтган йили драматург Олимжон Холдорнинг "Севги афсонаси" драмаси ва Зиё Нажмийнинг "Занжирбанд шер" фожеа-фантасмагориясини саҳналаштириб, томошабинлар ҳукмига ҳавола этга эди. Айни кунларда театр репертуари яна бир тарихий асар билан бойиди.

Зиё Нажмийнинг Нодирабегим ҳаётига бағишланган асари томошабинларга ҳавола этилди. Режиссёр Алижон Асқаров саҳналаштирган ушбу спектаклда Нодира ҳаётининг энг таҳликали, фожеали кўринишлари акс этган. Нодира ролини театрнинг етук актрисаси Матлуба Мадраҳимова ижро этмоқда. Бошқа ролларни Мурувват Қодирова, Нигора Қозоқова, Аъзам Султонов, Ойбек Зуҳриддинов, Муҳаммад Холдоров, Воҳиджон Турдиев, Лутфилло Йўлдошев талқин этмоқда.

ЯНГИ КИТОБЛАР

Мамлакатимиз нашриётларида чоп этилган қуйидаги китобларни эътиборингизга ҳавола этамиз.

Истеъдодли шоир Саъдулла Ҳакимнинг "Шарқ" нашриёт-матбаа акционерлик компанияси бош таҳририятида кирилл ва янги алифбода чоп этилган шеърлар тўплами "Кўнгил юзи" деб номланган. Муаллиф шеърлари ўзининг беғубор самимияти, кўнгил оламини поэтик идрок этиши, инсон ҳаётига доир фалсафий мушоҳадалари, содда ва равон тили билан ажралиб туради. Бу китоб ҳам шоирнинг аввалги "Ҳамал тонглари", "Сен кутган баҳор", "Ёз оқшоми", "Она сўз", "Сайланма" китоблари каби шеърият ихлосмандларига манзур бўлади, деган умиддамиз.

Муҳаррир А.Аҳмедов, рассом М.Самойлов, адади 10 минг нусха.

* * *

Чўлпон номидаги нашриёт-матбаа ижод уйида шоир Барот Исроилнинг "Онаизор" номли янги китоби босмадан чиқди. Ушбу тўпламдан муаллифнинг "Онаизор" ҳамда "Устозлар сабоғи" асарлари ўрин олган. Китоб сўзбошисида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Носир Фозилов муаллиф билан қуйидагича мулоқот қилади: "Ҳаётни яхши билар экансиз. Бу ёзувчи учун жуда керак нарса. Ёзувчининг таржимаи ҳоли қанча бой бўлса, унинг имкониятлари ҳам шунча кенг бўлади... Сиз ўзингиз туғилиб ўсган юрт ва макон жуғрофиясини, одамларини жуда ҳам мукаммал билар экансиз: уларнинг тирикчилигидан, касб-коридан, муаммоларидан, удумларидан маданиятидан бир зиёли каби хабардорлигингиз мени хурсанд қилди..."

Муҳаррир Шоим Бўтаев, мусаввир Ш.Одилов, адади 1000 нусха.

* * *

Андижонлик ғазалнавис шоир Фарид Усмоннинг номи шеърият ихлосмандларига яхши таниш. Унинг "Умид гулзори", "Қадр кечаси", "Навосиз наво", "Жон қуши" каби қатор китобларини мухлислар муносиб баҳолашган. Шоирнинг "Шарқ" нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси Бош таҳририятида чоп этилган янги китоби "Ҳусн девони" деб аталади. Ушбу тўпламдан жой олган бир қатор ғазалларни таниқли хонандалар қўшиқ қилиб то ҳануз куйлаб келишади.

Муҳаррир З.Мирзаҳакимова, рассом А.Мусахўжаева, адади 3000 нусха.

* * *

"Академия" нашриёти ёш истеъдодли шоир Ғайрат Мажиднинг "Кўзларингни соғинаман" сарлавҳали шеърлар тўпламини босмадан чиқарди. Муаллифнинг дунёни англаш, инсонни тушуниш, Ватанни севиш ва ардоқлаш, айни чоғда ўзликни намоён этиш каби мавзуларда қалам тебратади, ҳис-туйғуларини шеърий мисраларга жойлайди.

Масъул муҳаррир Рустам Мусурмон, рассом Эшмамат Ҳайитов, адади 5000 нусха.

* * *

Алишер Навоий номидаги Миллий кутубхона нашриётида Сиддиқ Мўминнинг "Баҳор келганга ўхшайди" сарлавҳали шеърлар тўплами босмадан чиқди. "Илм дунёсида аллақачон ўз йўлини топиб олган, фан доктори даражасига эришган Сиддиқ Мўмин бугун навқирон йилларида битган шеърларидан ихчам ва чиройли гулдаста тузибди. Кўнглим сезиб турибди, ушбу гулдаста таратган уфор сизни сархуш қилади, сиз ҳам беихтиёр "Баҳор келганга ўхшайди" деб юборасиз" дейди тўплам сўзбошисида истеъдодли шоир Баҳодир Исо. Рассом У.Жабборов, адади 1000 нусха.

ЭЛШОДНИНГ КЎЗ ЁШЛАРИ

Муҳокама учун мавзу

Ўз муаммоларига ғарқ бўлган катталар гоҳо болаларнинг ҳам ўз дунёси борлигини унутиб қўйишади. Бу фаромушлик вақт ўтган сари уларни болалар дунёсидан узоқлаштиради.

Бир воқеа хаёлимни анчадан бери тарк этмайди. Эрта тонг. Айни қиш чилласи. Кўпчилик қатори ишга шошганча "Буюк ипак йўли" метро бекати томон кетяпман... Автобус бекатида чамаси етти ёшлардаги, елкасига танасининг ярмича келадиган оғир рюгзакни осиб олган, қорамағиздан келган, бўлиққина бир болакай тиниқиб-тиниқиб йиғлар эди. Кўзидан оқаётган маржон-маржон ёш томчилари юзини ювар, у эса дўмбоқ кафти билан ёшларни сидирарди. Унинг йиғиси болаларга хос одатий йиғи эмасди. Гўёки дунёсига ўт кетган одамнинг аламми бор эди. Шунинг учунми, ёнидан бефарқ ўтиб кета олмадим. Ёш тўла тим қора кўзларига қараб:

— Нега йиғлаяпсан? — деб сўрадим.

У ҳиқиллаганча:

— Мактабга қўйишмади, — деди.

— Нима учун?

— Кириш учун рухсатномам уйда қолиб кетибди...

— Уйинг қаерда?

— "Роҳат"да.

— Ҳмм... узоқ экан. Энда нима қилмоқчисан?

— Билмадим... Ойим ишдалар...

Унинг жавобида зарда оҳанги бор эди. Мен унга "Юр, мактабингга борамиз", дедим. Бола ҳеч иккиланмасдан менга эргашди. Унинг бу ҳолати чўкаётган одамнинг хасга қараб талпинишига ўхшаб кетди. Чунки нотаниш йўловчига тамомила ишонч бу болаликкагина хос бўлган самимият. Йўл-йўлакай мен унинг исми Элшод эканини, иккинчи синфда ўқишини билиб олдим.

Ниҳоят ижтимоий йўналишдаги гимназия дарвозаси ёнига келдик. У ерда совуқдан юз-бурунлари қизарган бир нечта болалар жовдираганча милиционер амакиларининг қош-қовоғига тикилиб туришар эди. Юқори синф ўқувчилари нозирларнинг кўзини шамғалат қилиб, темир панжара оша гимназия ҳовлисига ўтишмоқда. Кичкиналар эса...

Бу манзара менга ёмон таъсир қилди. Ўн беш дақиқача ўша болакайлар қатори мен ҳам қоровул йигитга ўзимча нималарнидир тушунтирдим.

— Синглим, биздан хафа бўлманг, буёғи хизматчилик. Йўқса, маъмуриятдан гап эшитамиз, — дейишди улар елка қисиб.

— Мен ҳам ҳозир ишхонада бўлишим керак, аммо мана бу болакайни шу аҳволда ташлаб кета олмайман, — дедим дардли оҳангда.

Хуллас, у деб-бу деб, мақсадимга эришдим — Элшод синф хонасига қараб чопиб кетди. Мен эса худди ғолибалардай, ишхона томон ошиқдим. Лекин ўша дамда тушуниб етган бирдан-бир ҳақиқат шу бўлдики, мактабда интизомни йўлга қўйиш мақсадида ўйлаб топилган қонун-қоида деб бола кўнглини бир умрга синдириб қўйиш ҳеч гап эмас экан.

Ҳар гал, эрталаб ишхонага келаётиб, оқшом уйга қайтаётиб, шу таниш бекатга яқинлашганимда кўз ўнгимда кўзлари ёшли Элшод намоён бўлади. Катталар, болаларга нисбатан талабчанлик қилишда... болаларча фикрламайлик!

И.АБДУРАЗЗОҚОВА

ДАРДИ ДИЛИМНИ ЁР БИЛИБДУР...

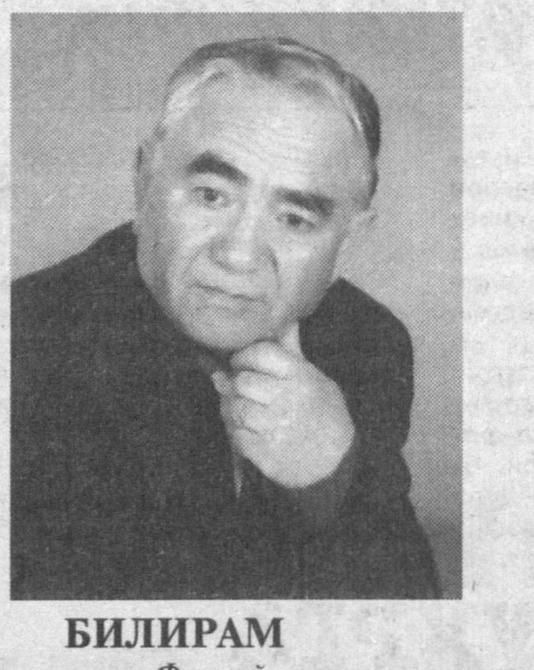
Тошпўлат АҲМАД

БИЛИРАМ

Фузулий ғазалига мухаммас

Биров мени шунқор билибдур, билирам,
Биров эса бемор билибдур, билирам,
Валлоҳки, биров хор билибдур, билирам,
Ёр ҳоли дилим зор билибдур, билирам,
Дили зоримда наким вор, билибдур, билирам.

Осғали дор қурибдурки, манга дор ўлмаз,
Дунёни тор қилибдурки, манга тор ўлмаз,
Йўлима нор* солибдурки, манга нор ўлмаз,
Ёри ағёр билибдурки, манга ёр ўлмаз,
Ман дахи оники, ағёр билибдур, билирам.

Ёр агар ичмоқ эса майина жом айлаяли —
Кўнглими пеш эдурам лабинан ком** айлаяли,
Ўлурам, деб айтурам ўзима ром айлаяли,
Зулфини аҳли вафо сайдина дом айлаяли,
Мани ул дома гирифтор билибдур, билирам.

Муғбача, қуй бодани, тарқатай гарди дилими,
Ўлтурай қошиғаким, англасун зарди дилими,
Ул очилмаз то магар гўрмаса зарби дилими,
Ман на ҳожатки, қилам шарҳ анга дарди дилими,
Каму дарди дилими ёр билибдур, билирам.

Чашми чароғи кулмазса, Аҳмадий, на ажаб,
Бағрина нур тўлмазса, бахти фоний, ана ажаб,
Ишқ рағбатим балмазса, умри фоний, на ажаб,
Ёр ҳамсуҳбатим ўлмазса, Фузулий, на ажаб,
Ўзина суҳбатимни ор билибдур, билирам.

ТУТМОҚ КЕРАК

Бобур ғазалига мухаммас

Ғам селиким, тошса даф этмоқ керак,
Даф этибон, боғлара кетмоқ керак,
Орзию аъмолни шод кутмоқ керак,
Ўзни кўнгул, айш ила тутмоқ керак,
Бизни унутқонни унутмоқ керак.

Хаёли сафойингта гоҳо чу бериб,
Қучсанг дўсту ёрни елдек эврилиб,
Сўнгра юрсанг эркан ғоздай керилиб,
Айшу тараб гулбуниға сув бериб,
Ғусса ниҳолини қурутмоқ керак.

Даштни қуруқ демаким, нам кўп турур,
Барчани тик демаким, хам кўп турур,
Бахтиёрлар кўп дема, кам кўп турур,
Ҳар нимага ғам ема, ғам кўп турур,
Айш ила ўзни овутмоқ керак.

Ўртанурким бошлар хамидин кўнгул,
Ўртанурким соғлар камидин кўнгул,
Ўртанур, ваҳ, беҳамиятдин кўнгул,
Тийрадурур зуҳд дамидин кўнгул,
Ишқ ўти бирла ёритмоқ керак.

Аҳмадий, беиштиёқ — довдир кўнгул,
Жазм этса, ҳар нега қодир кўнгул,
Сабр илан бол еган нодир кўнгул,
Қўйма машаққат аро, Бобур кўнгул,
Ўзни фароғат била тутмоқ керак.

КЎРСАТ ЖАМОЛИНГ

Машраб ғазалига мухаммас

Бошингни урма ғамхоналарга,
Ўхшаб юрмагин ҳайроналарга,
Ишонма, жоним, афсоналарга,
Кўрсат жамолинг мастоналарга,
Ишқингда куйган парвоналарга.

Кутгай чок дилим сендин табобат,
Кутгай пок дилим сендин ҳарорат,
Тутмоққа қўлинг бергин ижозат,
Мендин дуодир, сендин ижобат,
Жоним тасаддуқ жононаларга.

Меҳрингта зорман, фаҳм айламайсан,
Кўнглимни очсам, жазм айламайсан,
Севгим сурурин назм айламайсан,
Эй, кўнгли қаттиғ, раҳм айламайсан,
Қилғил назар сен бечораларга.

Қанча ошиқлар ўтди замондин,
Бўлиб жудолар ёри жонондин,
Аҳмадийни ҳам аюрма жондин,
Машраб сени деб кечди жаҳондин,
Бошини қўйиб остоналарга.

КЎЧАМДАН ЖОНОН ЎТГАНДА

Ҳабиб Саъдулла ғазалига мухаммас

Белида сунбули ўйнар кўчамдан жонон ўтганда,
Мени дилхастани қийнар кўчамдан жонон ўтганда,
Шаби шомим этар анвар кўчамдан жонон ўтганда,
Таралгай мушк ила анбар кўчамдан жонон ўтганда,
Изида тупроқ ўлгай зар кўчамдан жонон ўтганда.

Чиқай деб йўлига пешвоз гули райҳон кутар бедор,
Тақай деб сочига сочбоғ нилуфар кўз тутар хуммор,
Ёқай деб бағрига оташ гули бодом тарар ифор,
Бошига соябон бўлмоқ умидида ошиб девор,
Бутоқлар таъзим айларлар кўчамдан жонон ўтганда.

Саболар эсмайин тургай, вале хаёл суриб кетгай,
Ки ул малак кокилларин майин-майин ўриб кетгай,
Бу ҳолни бир кўрган кўнгил бемор эса, туриб кетгай,
Деворга жон ато этгай, вале тошлар эриб кетгай,
Агар бир бор нигоҳ айлар кўчамдан жонон ўтганда.

Кўзига бир боқай десам, вале беэътибор ўлсам,
Сўзига зор этса янам, тамоми "тору мор" ўлсам,
Висоли деб гадою зор, туну кун беқарор ўлсам,
Жамолини тамошо қилғали чиққач, девор ўлсам,
Кулар ҳолимга мажнунлар кўчамдан жонон ўтганда.

Биларман, ошиқи зорга ҳамиша боқмағай дунё,
Дили нодон, тили нолон, ширин хаёллари рўё,
Агарчи менга ҳам севгим рад этса, қўйса муаммо,
Бошимга ёғса ҳам ғавғо, ишим йўл пойламоқ, аммо
Нигоҳ солмай этар баттар, кўчамдан жонон ўтганда.

Ниятинг асло сўндирма, хазондай сарғайиб сўлма,
Юрагинг боғида ўсган муҳаббат гулларинг юлма,
Чин ошиқсан, эй Аҳмадий, муродинг ортидан қолма.
Тикибсан йўлида жонни, Ҳабиб, бас, ноумид бўлма,
Тун ортидан келур кунлар, кўчамдан жонон ўтганда.

*нор — олов
**ком — бахра, лаззат.

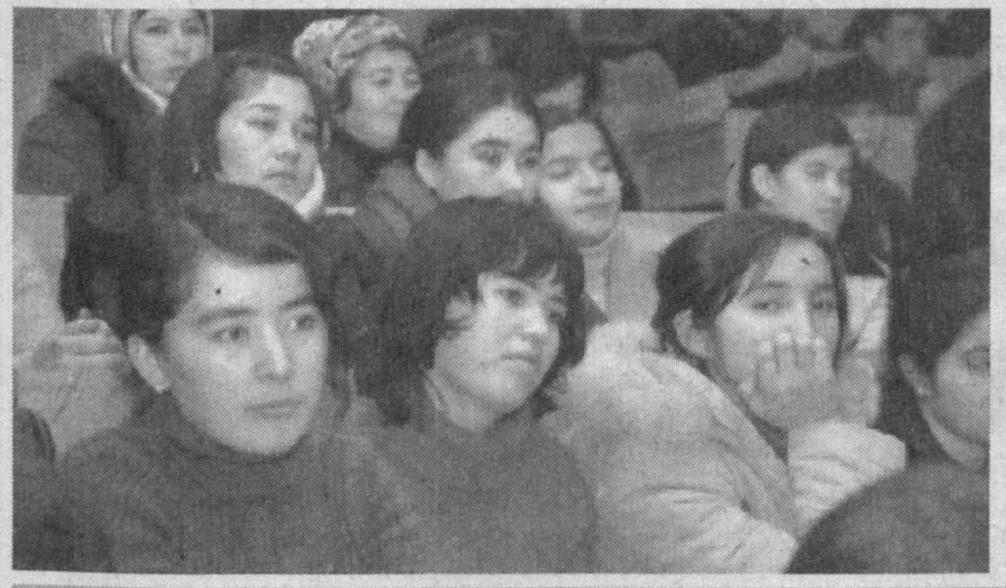
Юракларни ром этгай назм ила наво
А.ЖУМАЕВ олган сурат.

БУЮКЛАР ВАСФИДА ҚАТРАЛАР

Газетамизнинг фаол ўқувчиларидан бири, халқ таълими фахрийси, асакалик Ўктам Йўлдош ўғли таҳририятимизга "Буюклар васфида қатралар" туркумидан намуналар йўллабдилар. Қуйида уларнинг айримларини эътиборингизга ҳавола этмоқдамиз.

СОҲИБҚИРОН АМИР ТЕМУР

Ҳазрат Самарқандга берган зеб-сайқал,
Авлодлари қурган
"Тож Маҳал" — зарҳал!...
...Фаранг қироллари халоскор билиб,
Унга қўйдирганлар олтиндан ҳайкал...

МИРЗО УЛУҒБЕК

Буюк мунажжимни бир ёвуз кимса
Гумроҳлар фатвоси билан тиғлаган,
Аза очган унга коинот-борлиқ,
Юлдузлар кўз ёши тўккан, йиғлаган.

СПИТАМЕН

Қай ерда изларинг, нишонанг-хокинг,
Фотиҳ Искандарга бас келган, эй, мард!
Сени эслаганда жўшиб кетади
Юракда ифтихор ҳисси, чексиз дард...

ТЎМАРИС

Босқинчи Кирни қонига тўйдирган
Шаддод маликани, айтинг, билмас ким?!
Жудоликка чидаб эркдан кечмаган
Momoмиз муқаддас руҳига таъзим...

ШИРОҚ

Элатнинг ҳурлиги, юрт шаъни учун
Курашиб Дорони енгган овлоқда.
Ўлаётиб кулган, қаҳ-қаҳ-ҳа отган
Шаклар фидойиси — бизнинг Широқ-да!

НАЖМИДДИН КУБРО

Учмай Чингизхоннинг "марҳамати"га
Халқин жангга элтган саксон ёшли пир.
Маним, ўша, буюк бобокалоним —
Руҳлари шод бўлсин — устод Кубродир!

ЖАЛОЛИДДИН МАНГУБЕРДИ

Жасорати ёвни ҳайратга солган,
Сакраб ўтган асов, зўр дарё Синддан!
Шарафлаган уни Нерудек арбоб —
Шаънига олқишлар ёғилар Ҳинддан!

ПАҲЛАВОН МАҲМУД

Кечиб ҳинд рожаси олтин-заридан,
Дўстларин қулликдан айлаган озод.
Башоратчи айтсин, яна дунёга
Келарму Паҳлавон Маҳмуддек бир зот?!

ИЗТИРОБ

Нима бўпти, эсламасангиз,
Нима бўпти, қараб қўймасам?
Дилингизда тошармиди ҳис,
Сиз деб куйсам
ёки куймасам?

Менга лаънат бўлган бу ишқдан
Ёниб кетса ҳаётим беиз,
Бутун умр севиб ўтсам-у,
Бир лаҳза ҳам севолмасангиз...

Нима бўпти, мен сизнинг эмас,
Севгингизнинг бўлсам тутқуни?
Севиб ўтсам,
Севиб-ўпсам маст,
Хаёлимда сақлаб мен уни?

Киприкларим юмсам,
У ҳозир
Ҳузуримда бўлади пайдо:
Мана... титроқ қўлларим сузар
Унинг тошқин сочлари аро!

Мен севган У — жудаям ёруғ!
Мен севган У — мағрур ва ҳалол!
Суянаман елкаларига
Тонгни қучган атиргул мисол!

У менинг мард, тенгсиз Қиролим,
Мен у билан ҳур маликаман.
Бахт яратиб ҳар нафасидан,
Осмонларга юлдуз экаман!

...Юрагимни енгаман деманг,
Юрагимда гарчанд фақат Сиз!
Билсангиз...
Мен жуда бахтлиман!
Нима бўпти... билолмасангиз!

Кўнглингизни бўлаклаб беринг,
Кушчаларга едиринг, майли.
Сиз севгимга қилмангиз шафқат,
Бахтсиз ўтган бахти туфайли!

Қўл силтаманг...
кулманг...
ачинманг...
Ачинаман мен сизга кўпроқ.
Севилган-у буюк ишқ билан,
Севилганин билмаган бироқ!..

Зебо МИРЗО

КЎКСИМДА ЯНГРАДИ СИЗ БЕРГАН ОВОЗ

СИЗНИ СЕВАР ЭДИМ...

Сизни севар эдим...
бахтиёр ва пок,
Сизни севар эдим куйгун ва далли.
Гоҳида умидсиз,
гоҳида ғамнок,
Бундай севмагандим ҳеч кимни ҳали...

Умрим боғларидан кетганди кўклам,
Сархуш ҳисларимни елларга ташлаб.
Сиз кириб келдингиз —
бир муқаддас дам —
Руҳимда илоҳий ёнғинлар бошлаб!

Мени чорлар эди олис ва узоқ,
Олис кечаларда исмингиз ёди.
Бағримга соларди сирли бир титроқ
Аччиқ муҳаббатнинг бол каби тоти...

Тоатнинг минг йиллик китоби куйди,
Руҳимда уйғонди қадим эҳтирос.
Мангу таъқиқланган ибодатгоҳдай
Кўксимда янгради сиз берган овоз...

Тилсимланган ҳурдай тирилдим қайта,
Кўчди бахт қулфининг занги-доғлари.
Занг урди исмингиз айта ва айта
Юрагимнинг олтин қўнғироқлари...

Тағин ҳаётимни ғамларга тутдим,
Тағин ошно бўлди шеър, кўз ёш ва май.
Сокин лаҳзаларни яшнатиб ўтдим,
Кўнглимнинг куйини ҳеч кимга бермай!

Гоҳида кўрлик ҳам чин саодатдир,
Севги-ла яшамоқ маҳрум, дарбадар.
Дунёнинг энг бахтли Аёли эдим
Кўнглингиз тубини кўргунга қадар...

...Бундай севмагандим ҳеч кимни ҳали,
Гоҳида умидвор,

гоҳида ғамнок.
Сизни севган эдим куйгун ва далли.
Сизни севган эдим бахтиёр ва пок...

ИНТИҚЛИК

Туни билан ёққан ёмғир
Ювиб ўтди тонгнинг юзини.
Мен изладим ўзим учун сир
Бўлган бахтнинг ёруғ изини...

Келдими деб сендан хабарлар,
Эшикларни неча бор очдим.
Дайди шамол бебош боладай
Деразамни синдириб қочди.

Туни билан қийналди юрак,
Ета олмай нур йўлларига.
Исминг қўнди капалак каби
Гоҳ тушимга, гоҳ қўлларимга...

Сен келмадинг, бироқ бу гал ҳам...
Мен куннинг қон юзига боқиб,
Ғижимланиб отилган хатдай
Юрагимни юбордим ёқиб!..
...Туни билан ёмғирлар ёғди.

Жаҳон адабиёти дурдоналари

ҲИКОЯ

Ги де МОПАССАН

ХИЗМАТКОР ҚИЗ ҚИСМАТИ

Ташқарида эсаётган бесар кузак шамоли дарахт шохларида қолган сўнгги япроқларни юлқиб, ҳавода чирпирак қилиб ўйнарди.

Овчилар кечки овқатни ейишарди, улар ҳатто этикларни ҳам ечмасдан, қизариб-бўзариб, ҳазил-ҳузул қилиб ўтиришарди. Улар асосан ярим зодагон, ярим деҳқон, бойнинг ҳам, ҳўкизнинг ҳам бўйнини қайиришга қодир кучга эга бўлган кичик норманд помешчиклари эди.

Улар кун бўйи Эпарвил ҳокими Блондилга қарашли ерларда ов қилишган, ҳозир эса унинг уйида, катта стол атрофида тамадди қилишмоқда эди.

Уларнинг гурунги, бақир-чақири, кулгилари эса йиртқичларнинг ўкиришини ёдга соларди, чунки тинимсиз ичишар, оёқларни узатиб, столга тирсакланганча, Исполин печи тафтида исинишар, ов, итлар ҳақида валақлашишар, кўзлари чироқ ёруғида ярқираб турарди.

Ҳаммалари аллақачон сархуш, эс-ҳушини йўқотар даражага етган, уларга овқат ташиб юрган қип-қизил башараси товоқдек келадиган хизматкор қизнинг ортидан мастона сузилиб боқишарди.

Бир пайтлар руҳоний бўлишни орзу қилган, лекин тақдир тақозоси билан ветеринар бўлиб, айни чоқда музофотдаги молларни даволаб юрган узун бўйли Сежур бирдан ҳовлиқа кетди:

— Жин урсин, жаноб Блондил, жориянгиз шунақа сулувки, одамнинг оғзидан сўлаги оқади-я!

Хонада гурр кулги кўтарилди. Шунда гапни қари ароқхўр, эндиликда камбағаллашиб қолган зодагон де Варнетто илиб кетди:

— Менинг ҳаётимда шунақа хизматкор қизча билан боғлиқ бир воқеа содир бўлган. Ўйлайманки, бу сизлар учун қизиқарли бўлади. Ҳар гал у ҳақда ўйлаганимда Марза деган бир қанжиқ итим эсимга тушади. Мен уни граф д'Оссенелга сотгандим, ит эса мендан ажрашни ҳечам истамасди, ҳар куни, ечиб юборишлари билан ёнимга чопиб келарди. Охири аччиғим чиқди ва графга итни занжирда сақлашни айтдим. Биласизларми, кейин нима бўлди. Ит шўрлик боғловда ичикиб ўлди.

Энди менинг хизматкорим воқеасига қайтайлик. Ўшанда йигирма бешда эдим, Вилбндаги қасримда ёлғиз, бўйдоқликда кун кечирардим. Одам ёш бўлса, биласизлар, зерикади, уёқ-буёқни кўргиси, саёқлик қилгиси келади.

Бир куни Ковиледа турадиган Дебултонинг уйида хизмат қиладиган ёшгина бир қизчани кўриб қолдим. У мени ўзига шу қадар мафтун этдики, хўжайини олдига бориб шундай бир таклиф айтдим: у хизматкорини менга беради, мен эса унга зотдор — Дебулто икки йилдан бери менга сот деб ялиниб юрган байталимни бераман. У шартта қўл ташлади: "Келишдик, жаноб де Варнетто". Иш битди ҳисоб. Қиз менинг қасримга келди, мен эса уч юз экю эвазига байтални унинг хўжайинига элтиб бердим.

Бошида ҳаммаси силлиқ кетаётганди. Ҳеч ким ҳеч нимадан гумонсирамасди. Лекин Роза — унинг оти шунақа эди — назаримда мени телбаларча севиб қолди. Қизча бошқалардан нимаси биландир фарқ қиларди. Унинг томирларида асл-зодалар қони оқарди. Афтидан у ўз оқсочига тегиниб қўйган оқсуяк бир одамдан туғилган эди.

Хуллас, у мени еру кўкка ишонмасди. Мен билан кўнгилхушлик қилишдан сираям зерикмас, мени ғалати-ғалати исмлар билан эркалаб чақирар, унинг бу эркаликлари мени ўйга толдирарди.

"Бунга чек қўйиш керак энди, бўлмаса, бошим балога қолиб кетади", дердим ўзимга-ўзим. Аммо мени тузоққа илинтириш унчалик осон эмаслигини билардим. Мен эҳтиросли бўсалар билан дарров алданиб қоладиганлар сирасига кирмасдим. Аммо... кунларнинг бирида ҳомила бўлиб қолганини айтгач, ҳушим бошимдан учди.

Ол-а! Кимдир юрагимни қўшотар милтиқ билан яралагандек бўлди. У эса мени қучоқлар, эркалар, қиқирлаб кулар, эс-ҳушини йўқотганча ялаб-юлқарди. Бу ёғи нима бўлди?

Ўша куни индамадим, лекин кечаси билан ўйлаб чиқдим. Бир чорасини топиш лозим. Алоқани ҳозироқ узмасам, кеч бўлади. Ота-онам Барнвилда яшар, Маркиз д'Испарга теккан опам эса бу ердан икки мил нарида, Роллибекда турарди.

Нима қилсам экан? У меникидан кетадиган бўлса, одамлар шубҳага тушиб, дарров гап-сўз қилишади. Қолаверсин, десам, тез орада ҳамма нарса ошкор бўлади. Ахир, уни бу аҳволда ташлаб кетиш ҳам яхши бўлмасди-да.

Мен ёшлигида бунақа кўргиликларни кўп бор бошидан кечирган амаким барон де Крейтелга маслаҳат солиш учун унинг ёнига бордим. У бамайлихотир шундай деди:

— Уни эрга берворишг керак, болам.

Мен ўрнимдан сапчиб туриб кетдим.

— Эрга бериш керак, дейсизми, амаки? Кимга?

У елка қисди.

— Кимга бериш ёки бермаслик сенинг ишинг, меники эмас.

Мен амакимнинг гапини бир ҳафта ўйлаб юрдим ва, ниҳоят, у ҳақ экан, деган қарорга келдим.

Кейин куёв қидиришга тушдим. Бир маҳал маҳаллий судя мен билан тушлик қилиб ўтириб қизиқ бир гап айтиб қолди.

— Помел холанинг ўғли яна бир безорилikka қўл урибди. Шу бола жуда бежо чиқди-да! Илоннинг боласи илон бўларкан-да?

Помел хола деганлари ёшлигида бинойидек аёл бўлган дейишади. Қартайиб кўзи оч бўлиб қолганди. У бир чақа эвазига бутун борлиғини, ҳатто ўғлини ҳам сотиб юборишга тайёр эди.

Мен унинг уйига бориб, бафуржа ҳамма гапни тушунтириб бердим. Мен ҳали гапимни тугатмай аёл бетоқатлик билан гап қўшди:

— Ҳўш, шу қизча учун қанча тўламоқчисиз?

Кампир пихини ёрган туллак эканини билганим учун ҳаммасига олдиндан тайёргарлик кўриб қўйгандим.

Қарангки, Сасвилнинг шундоқ ёнида менинг учта кичкина томорқам бўлиб, улар менга қарашли фермаларга туташ ерда эди. Фермерлар бу далаларнинг узоқлигидан шикоят қилавергач, улардан олти акр келадиган ана шу ерни қайтариб олдим. Фермерлар яна додлаб жонга тегишди. Шунда мен улар билан тузилган шартномаларнинг паррандачиликка оид қисмини бекор қилишга мажбур бўлдим. Шу тариқа ишларни бир амаллаб йўлга қўйиб олдим. Кейин қўшним д'Омонтедан дарё бўйидаги ерини сотиб олдим-да, ўша ерда кичикроқ бир уйча қуриб олдим. Бунгаям салкам бир ярим минг франк пул кетди. Шу тариқа кичик бир хўжалик пайдо бўлди. Мен ўша ерни қизнинг сепига қўшиб беришга қарор қилдим.

Аввалига кампир бу кам дегандек ҳарxаша бошлади, мен эса барибир рози бўлишини билиб, гапимда туриб олдим. Хуллас, у билан келишдик.

Эртаси куни кутилмаганда унинг ўғли пайдо бўлди. Унинг афтини эслаб қололганим йўқ. Ҳар ҳолда ташқи кўриниши мени қаноатлантирди.

Йигит гапни анча узоқдан бошлади. Гўёки ўзини мол сотиб олиш учун келган киши қилиб кўрсатди. Гап мақсадга кўчгач, у хўжаликни бориб кўрадиган бўлди. Биз далани кечиб ўша томонга кетдик. Бўлажак куёв мени далада роса уч соат ушлаб турди... Ҳали уйчанинг томи қурилмаган эди. Онасининг боласи-да, уйнинг томини қамишдан эмас, шифердан ёпиб берасан, дея шарт қўйди. Кейин сўради:

— Мебел ҳам берасизми?

Мен эътироз билдирдим:

— Сизга битта ферма камлик қиляптими?

У тиржайди:

— О, бўлмасам-чи, битта ферма, бунинг устига азза-базза чақалоқ ҳам.

Мен беихтиёр қизариб кетдим. У эса давом этди:

— Хуллас, гап бундоқ, битта каравот, шкаф, стол, учта стул ва идиш-товоқ. Бўлмаса биз келиша олмаймиз.

Мен рози бўлдим. Биз ортга қайтдик. У ҳали қиз ҳақида бир оғиз ҳам сўрагани йўқ эди. Бирданига айёрона ва тунд қиёфада менга юзланди:

— Борди-ю, у ўлиб қолса, мол-мулк кимга қолади?

— Албатта сизга-да, — дедим мен.

Бу эрталабдан бери у сўраши лозим бўлган асосий гап эди. У шу заҳоти менга мамнун қўл чўзди. Иш осонликча ҳал бўлганди.

Бироқ Розани бунга кўндириш осон кечмади. У менинг оёғимга йиқилиб тавaллолар қилди. "Наҳотки, сиз менга шу нарсани раво кўрдингиз? Сиз! Сиз!" У менинг ҳар қанча ялиниб-ёлворишимга қарамай, бир ҳафтача оёғини бир этикка тиқиб юрди. Аёлнинг ақли қанчалик калта бўлади-я? Уларнинг миясига севги деган нарса ўрнашиб олса борми, тамоман ўзларини йўқотиб қўядилар. Бошқа нарса ҳақида ўйламай қўйишади.

Бора-бора жаҳлим чиқиб, уни уйдан ҳайдаб юбораман, дея қўрқитдим. Шунда у олдимга тез-тез келиб туриши учун ижозат сўраб, рози бўлди.

Мен ўзим уни никоҳ маросимига олиб бордим, тўй харажатларини тўлиқ қопладим. Кейин эса Турендa яшайдиган акамнинг уйига ярим йилга кўчиб кетдим.

Қайтиб келиб билдимки, у ҳар ҳафта менинг қасримдан хабар олиб турган экан. Келганимга бир соат ҳам ўтмай, у қўлида чақалоғини кўтариб келиб қолди. Ишонасизми, бувакни қўлимга олишим билан унга нисбатан ич-ичимда меҳр уйғонганини сездим. Уни қўлимга олиб, ўпдим ҳам.

Онаси эса, ярим йилда озиб, чўпга айланиб қолганди. Жин урсин, дедим ичимда, унга эр ёқмабди.

— Турмушинг яхшими? — сўрадим ундан.

У ўзини тутолмай йиғлаб юборди:

— Сизсиз яшай олмайман. Ўлганим яхши. Яшаёлмайман.

У қиёмат тўполон кўтарди. Мен уни тинчлантириб, ҳовли адоғига қадар кузатиб қўйдим. Тушундимки, эри уни ҳар куни дўппослайди, анави қари бойқуш бўлса заррача кун бермайди.

Бир кун ўтиб яна келди. У полга, оёқларим остига ётиб олди.

— Ўлдиринг мени, ўлдиринг, лекин орқага қайтиб юборманг. Илтимос!!!

Агар Марза гапиришни билганида, менга у ҳам шу гапларни айтган бўлармиди? Хуллас, бу ғалвалар яна жонимга тегди. Яна ярим йилга бу ердан бош олиб кетдим. Қайтиб келганимда эса... Роза мен келишимдан уч ҳафта олдин оламдан ўтган экан. Менинг йўғимда ҳар якшанба қасрга келиб кетаркан, худди Марзага ўхшаб. Орадан бир ҳафта ўтиб, чақалоқ ҳам қазо қипти.

Эри эса... Ҳамма мол-мулк унга мерос бўлиб қолди. Ўша пайтларда у тоққа чиқиб кетган эди. Эшитишимча, ҳозир уни шаҳар маслаҳатчиси этиб тайинлашган эмиш.

Де Варнетте охирида кулги аралаш қўшиб қўйди:

— Нима қилсаям, мен унга каттагина яхшилик қилганман.

Ветеринар врач Сежур қадаҳдаги ароқни оғзига олиб боpаркан, жиддий қиёфада хулоса ясади.

— Ўзи бунақа аёллар билан ўралашмаслик керак-да!

Рустам ЖАББОРОВ таржимаси.

То тузди Навоий ояти ишқ...

Боши биринчи бетда.

Оламки, қошингда ё бўлибдир,
Юзунгда кезар сабо бўлибдир,
Босган қадаминг садо бўлибдир,
Кўзунг не бало қаро бўлибдир,
Ким, жонга қаро бало бўлибдир.

Боқма манга, деб у шарт қилди,
Рангимни бутун у зард қилди,
Жисмимни йўлида гард қилди,
Мажмуи давони дард қилди,
Дардингки, манга даво бўлибдир.

Ҳолим эмас эрди элда пинҳон,
Умрим уйини у қилди вайрон,
Сарсон бўлайинми ёки яксон,
Ишқ ичра анинг фидоси юз жон,
Ҳар жонки, санга фидо бўлибдир.

У қайтмаса, не қилай, хатодин,
Дарс олмаса вақтида ҳаёдин,
Қўрқиб ҳам ўтирмайин Худодин —
Бегона бўлибдир ошнодин,
Бегонага ошно бўлибдир.

Мен дердим, анинг нидоси жоним,
Оламдаги нур либоси жоним,
Олисдаги моҳ равоси жоним,
То қилди юзунг ҳавоси жоним,
Юз сори анга ҳаво бўлибдир.

Қисматми эди ишққа монеъ,
У билмади мангу не, не оний.
Бу кун ўтадир, келар-ку соний.
Бақо топар улки бўлди фоний,
Раҳравға бақо фано бўлибдир.

Қўй, қилма, Омон, шикояти ишқ,
Шундайдир азал ҳикояти ишқ,
Лекин йўқ экан ниҳояти ишқ,
То тузди Навоий ояти ишқ,
Ишқ аҳли аро наво бўлибдир.

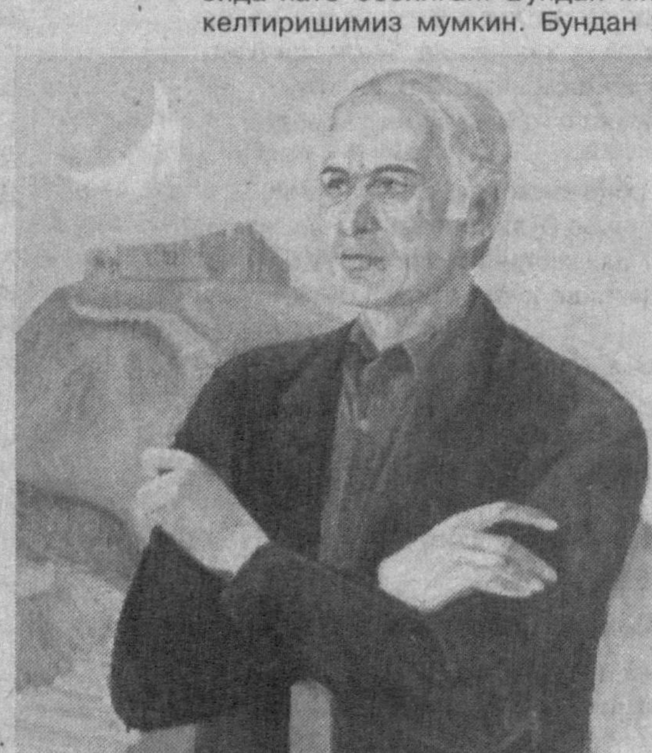

Навоий — миллат фахри, ғурури. Улуғ шоиримиз номида вилоятимиз бор, Тошкент бағрида Навоий номида театримиз бор, кўча бор, метро бор. Мустақиллик йилларида унинг номи билан аталган Миллий боғ барпо этилди, бобомизнинг муҳташам ҳайкали ўрнатилди. Хуллас, биз ҳар бир қадамда Навоийнинг номига, руҳига рўпара келамиз. Навоийни эсламаган пайтимиз кам. Кўпчиликдан Навоийни биласанми, деб сўрасангиз биламан, дейди. Лекин, бошқа томондан қарасангиз, Навоийни билишдан қийин иш йўқ. Умуман, бизнинг шарқ адабиётини, айниқса, унинг даҳо вакили бўлган Навоийни биламан, дейишга киши истиҳола қилади. Менинг тасаввурим шундайки, бу бир уммон, ундан сиз бир челак сув олишингиз мумкин, холос.

Энди, шу ўринда яна бир гап. Мен ҳамма нарсани биламан, дейиш донолик эмас, нодонлик. Инсон ҳамма нарсани билиши мумкин эмас. Донишмандлар: қанчалик кўп ўқисам, ўзимнинг саводсизлигимни, нодонлигимни шунчалик билдим, дейди. Биз ҳам шундай ҳолга дуч келамиз: Навоийни қанчалик ўқисак, ўзимизнинг кам билишимизни, нодонлигимизни ҳис этамиз.

Навоийга бағишлаб юзлаб, минглаб китоб ёзилган. Мана, ўзимизнинг ўзбек адабиётида буюк устоз Ойбекнинг "Навоий" романи, Миркарим Осимнинг қиссаси, Иззат Султон, Азиз Қаюмов китоблари, Батнинг "Ҳаёт бўстони" асарини ёшликдан ўқиб келамиз. Бу асарлар ҳар бири биз учун қадрли, бироқ назаримда ҳамон мукаммал Навоий тасвири йўқ. Бу қайсидир ижодкорга насиб этишини ҳам тасаввур қилолмайман. Чунки Навоийнинг бутун бўй-бастини кўрсатишнинг умуман иложи йўқ. Шу боис "Навоий ва рассом Абулхайр" деб номланган китобдаги икки романимда мен ҳам Навоийни тугал кўрсата олдим демайман. Буни билганим учун ишга киришгандаёқ фақатгина бир рассомнинг Навоийни тасвирлаётган пайтдаги кузатишларини акс эттиришга ҳаракат қилдим. Бу бир ижодкорнинг буюк даҳо олдидаги қарзини ҳис этиб, уни "узишга" уриниши, дейиш мумкин.

Мен асарда Навоий образини суратдан сийратга айлантиргим келди, у даҳо бўлгани ҳолда, ерда юрган бир одам, бир банда бўлганини тасаввур қилиб, уни шу сифатда акс эттиргим келди.

Навоийнинг шахсий ҳаёти, ижоди, тафаккури бизнинг тасаввур этганимиз ёки тасаввур эта олганимиздан минг баробар кенг. Биз бир нигоҳгина ташлай оламиз. Мана шу бир нигоҳ орқалигина — рассомнинг нигоҳи орқалигина мен уни суратдан сийратга айлантиришга уриндим-да, — қайси даврда яшаган, қандай яшаган, нималарни ўйлаган — шуларни ҳам фақат рассомнинг тасаввури орқали акс эттирдим. Навоий тафаккурини англаш диққат марказида бўлди.

Бу гапларни батафсилроқ айтишимга сабаб, бизнинг баъзи адибларимиз, олимларимиз шундай талабларни қўйишадики, бир асарда гўё ҳамма нарса бўлиши керак. Сен Навоий ҳақида ёздингми, мукаммал тасвирлашинг керак. Ахир, биродар, одам ўзининг ҳолатини ҳам билиши керак-да, сен ҳам билгин, мен ҳам... Ҳали айтганимдек, у шундай чексизки, уни мукаммал акс эттиришнинг иложи йўқ! Асрлар мобайнида, барча авлодларнинг Навоийга бўлган қизиқиши, эҳтироминининг абадийлиги боиси ҳам шунда-да! Янги авлодлар янгидан мурожаат қилади. Мен Ойбек домлаларнинг, Миркарим Осимнинг авлодидан кейин ўз авлодимизнинг бир нигоҳини илғашга ҳаракат қилдим.

Навоий ҳақида асар ёзаман деган одам, табиий, унинг асарларини қайта-қайта ўқийди. Қайта-қайта ўқиган сайин бу асарларни чуқурроқ тушуниб борасан. Мана шу ўқишлар жараёнида биз Навоийнинг бирорта китобини хатоларсиз босмаганимизга гувоҳ бўлдим ва бу менинг энг катта ўкинчим. Бировга малол келмасин-ку, лекин биз Навоийнинг асарларини ҳеч бир, ҳаттоки, тиниш белгиларида ҳам хатосиз нашр этишга эришишимиз керак. Афсуски, баъзан жиддий, баъзан оддий хатоларга дуч келамиз. Мана, "Хазойин ул-маоний"дан бир-икки мисол. "Ғаройибус сиғар" қисмида, 28-бетда Оллоҳ маъносидаги "Кирдигоро" сўзи "кирдгоро", деб босилган. Кўп жойларда "қаро" сўзи билан "қора" сўзи адашиб ёзилади. "Менга" ва "манго" сўзлари ҳам шундай. Навоий бу сўзларни икки хил ишлатади, у тилнинг бойлигини кўрсатади. "Хонумонимни қаро қилди юзи қора кўнгил", дейди. Шоир бу сўзларнинг ҳар бир шаклида чуқурроқ маънони кўрган ва биз уларни айнан ўз шаклида ёзишимиз зарур. Баъзи ўринларда, масалан, "ушалғай" сўзи "ушлағай", "ёра" сўзи "яра" тарзида хато босилган. Бундай мисолларни кўплаб келтиришимиз мумкин. Бундан хулоса шуки, биз Навоийнинг ҳар бир сўзига жуда катта эътибор, эъзоз билан ёндашишга бурчлимиз.

Юқорида мухаммас ҳақида гапирдик. Навоий ғазалига мухаммас боғлайман, деб кўча гапларини тизиб, вазнни бузиб, ғазал руҳига тушмай ёзиш, менимча, бу ҳам жиддий хато, ҳатто одобсизлик.

Бир пайтлар, шўро даврида шоирнинг: "Жаннат сенга бўлсин, менга майхона керак", деган гапини ушлаб олиб, уни даҳрийга айлантиришга уринишлар бўлган. Бу ҳақда кўп ёзилган, менинг гапим янгилик эмас. Бироқ ҳозирги кунда Навоийни зоҳидларга ўхшаган қилиб кўрсатишга уринишлар сезилиб қоляпти. Навоий зоҳид эмас, ошиқ. У шу оламнинг ошиғи, биринчи навбатда. Аввало, у Оллоҳнинг ошиғи. Лекин, айни пайтда Оллоҳ яратган шу дунёнинг ҳам ошиғи. Буни унутмаслик керак. Навоийнинг Оллоҳ ҳақидаги гаплари билан Ердаги ёр ҳақидаги гапларининг фарқига бориш керак.

Мисол учун, "Зуҳд ила тақво ҳарому, май ҳалол ўлди яна" сатрини олайлик. Бунинг Худога нима дахли бор? Ёки аниқ мисол: "Ошиқ ўлдим, билмадим, ёр ўзгаларга ёр эмиш, Оллоҳ-Оллоҳ! Ишқ аро мундоқ балолар бор эмиш". Яна: "Лабларингдин қон ютмоқ... жоми висолинг йиқса не ғам...", деган сатрлар. Қолаверса, "Не ҳақни унут, не майни қўйғил мутлақ" деган сатрда гап фақат "май" эмас, балки "дунёдан баҳрамандлик", "дунё ишлари", деган маъно келади. Хуллас, Навоийда минг хил ҳолат, манзара бор, буларни қориштирмаслик керак, демоқчиман.

"Ишқ аҳли" эълон қилинган, "Буюк фаррош"-ни ёзаётган пайтим. Навоийни ўзи эшитган (радиодами, бирор даврадами) уч-тўрт қўшиқни тинглаш доирасида билган бир дўстимиз менга таъна қилиб: "Навоийга яна ёр топиб бераяпсизми?!" деб қолди. Бу гапнинг бемаънилигини ва оғирлигини қаранг.

Гули, албатта, бир эртак ва ёшликдаги бир эпкин. Биринчи муҳаббат, деган тушунча. Номи Гули эканлиги шартли. Лекин Навоий кейинчалик бировни чинакам севган. Буни Ҳусайн Бойқаро ва бошқалар ҳам йўл-йўлакай, қандайдир беозор шаклда эслатишади. Зеро, Шарқда одоб доирасини сақлаш ниҳоятда муҳим фазилат саналган. Асарда ҳам айтганман, Навоий ғазалларини қайта-қайта ўқиб, бунга юзлаб мисолларга дуч келдим. Хўп, севмай туриб: "То лаби жонбахшидин топди Навоий коми дил" — деб ёзиб бўладими?! "Жонбахшидин" деган сўзга қаранг: "жон бахш этган" мазмунида. Буни Оллоҳга боғлаб бўладими?! Қўрқиш керак.

Умуман, Навоийга ҳавойи қараб, унинг реал ҳаётдаги реал инсон эканлигини унутиш ярамайди.

Асарда бу ҳолатни тасдиқлаганман. Қайтариб ўтирмайман! Умуман, бу — баъзибир одамларга Навоийни "қашшоқлаштириб, бутга айлантириш"нинг нима кераги бор, тушунмайман. У чинакам инсон, бир инсондек яшаган, савод етмаса айб Навоийда эмас.

Мен ҳурмат қилган, ҳатто қадрлаган баъзи олимларимиз Навоийнинг муҳаббатини яхлит ҳолда, биргина муҳаббат бу, деб уни Ҳадича бегимга боғлашади. Даҳшатли жойи, менинг асарларим баҳонасида ҳам, шундай фикр матбуотда анча кенг "ёритилди". Бу — шу қадар одобсизликки, сўз билан ифодалаёлмайсан. Навоийга, ҳатто Ҳусайн Бойқарога енгил-елпи ёндошиш фақат саводсизлик эмас, баён қилиб бўлмайдиган даражадаги гуноҳ!

Биз Алишер Навоийдек даҳо шоирнинг авлодлари эканлигимиз билан фахрланиб, келажак авлодларга унинг меросини бутун етказишга масъулмиз. Бунинг учун тарғиботдан ташқари, ҳали яна кўп амалий ишлар керак.

Суҳбатдош Аҳмад ОТАБОЕВ

Нафъинг агар халққа бешакдурур,
Билки, бу нафъ ўзунгга кўпракдурур.

Исмоил МАҲМУД

НАВОИЙ ҒАЗАЛИҒА МУХАММАС

Кўзғолиб руҳда тўфонлар истади монанди ёр,
Жон талотум оламида чекди ранжи бешумор,
Захми ишқ бирла риёзат илкида топмай қарор,
Менки, ҳижрон даштиға кирдим қуюндек беқарор,
Оҳу вовайлоки, ҳам саргаштамен, ҳам хоксор.

Ёндириб сўзи муҳаббат, дашти ишқ бўлди ватан,
Шум рақиблар судрагайлар бўйнима ташлаб расан,
Урҳо-урлар ичра коми айламоқ бўлди шикан,
Сончилиб урён танамға ҳар тараф юз минг тикан,
Ҳар тикканни куйдуриб кўнглум ўтидин бир шарор.

Ҳолу аҳволим аёндур, дастини гар тутмасам,
Ишқини қалбимга жо айлаб анга мен етмасам,
Излабон дашти жунунда ул сари мен кетмасам,
Қайдадур Мажнунки, бергай панду чун фаҳм этмасам,
Йиғлағай ҳолимға бағри оғриғондин зор-зор.

Боқмагил ҳолимға мундоғ, ким бу деб, сўрмоғ ила,
Айлагум ул ғам тоғин гард битта оҳ чекмоғ ила,
Қолмагай тоғдин асарким, тенг бўлур туфроғ ила,
Ё қани Фарҳодким ғам тоғини тирноғ ила
Қозғонимдин тешау тоғидин ўлғай шармисор.

Уқмайин йўлга чиқибмен ҳажр дарди ҳикматин,
Ваҳки, арзон деб билибмен ҳажр дарди қимматин,
Энди лолмен англаёлмай ҳажр дарди ҳиддатин,
Билсам эрди бу замонлиғ ҳажр дарди шиддатин,
Юз йил ўлса васл даври, қилмас эрдим ихтиёр.

Куйдирар, ҳаргиз муҳаббат даштида жон чекмангиз,
Ёр вафо этгайму деб, сиз куйида бош эгмангиз,
Васлининг шавқида, бас, ранги самонлиғ этмангиз,
Дўстлар, меҳру муҳаббатнинг ниҳолин экмангиз,
Ким, бўлур эрмиш анга андуҳу ҳижрон баргу бор.

Бўлди Маҳмуд ул санам дарду фиғонидин батанг,
Еру кўкка сиғмайин қолди жаҳонидин батанг,
Бевафо ёр чеккан ул тийри камонидин батанг,
Эй сабо, келмиш Навоий хаста жонидин батанг,
Элтибон ёр итларини олдида қилғил нисор.

Тадқиқот, ахборот

МУҲРГА НАҚШЛАНГАН ҲАДИС

Камина ҳазрат Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллик тантаналари арафасида улуғ мутафаккир муҳрига ўйиб ёзилган арабча сўзларни ўқишга муваффақ бўлганди. Муҳр ёзувлари бизгача "Наводир ун-ниҳоя" девони қўлёзмаси Теҳрон нусхасида етиб келган бўлиб, унда ҳадис акс этган: ***"Кун фи-ад-дунё каиннака ғарибу ау обиру сабил, Алишер-ул-фақир"***. Биз бу ҳадисни, эй инсон, бу дунёда вақтинчалигинг учун ўзингни ўзга юртга келган ғариб — мусофир ва яна қайтишинг кераклигини англаб, кетишга шай йўловчидек тайёр тур, деган мазмунда: *"Бу дунёда ғарибдек бўл ёки йўловчидек шай тур"* дея таржима қилгандик. Аслида, бизнинг хизматимиз бу ўринда таржима эмас, балки, кўп йиллардан буён ўқий олмай келинаётган муҳр сўзларини ўқиб, бу жумбоқни ечишда эди. Шунинг учун ҳадис мағзини чақишни ҳам ўқувчиларнинг ўзига ҳавола қилгандик ("Сирли олам", 1991, 10-сон).

Марҳум адабиётшунос олим Абдуқодир Ҳайитметов бу тўғрида шундай ёзгандилар: "...муҳрда эса арабча бир неча сўзлар ёзилган бўлиб, уларни шарқшунос И.Бекжонов тўла ва тўғри ўқишга анча ҳаракат қилган. Бизнингча эса, бундаги сўзлар қуйидагича ўқилса, янада тўғри бўлур эди: ***"Кун фи-д-дунё каиннака ғарибун ав обиру сабилин. Алишер-ул-фақир"***. Ўзбек тилига эса бу матнни *"Бу дунёда худди ғарибдек ёки йўлдаги йўловчидек бўл. Фақир Алишер"*, — деб таржима қилиниши маъқул" ("ЎзАС", 1993, феврал).

Навоий муҳридаги биз ўқиган ҳадис аслида қуйидагичадир: *"Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар:* ***"Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам елкамдан ушлаб туриб: "Сен дунёда бир ғарибдек ёким бир йўловчидек бўл!(яъни, сен бу дунёда ўзингни ҳеч кими йўқ бир кимсадек ёким бир йўловчидек ҳис қил!)" — дедилар*** " ("Халқ сўзи", 1998, март).

Ҳазрат Алишер Навоийнинг ўзи эса муҳрига ўйиб ёздирган ҳадис сўзларини "Эй лабинг..." хитоби билан бошланувчи "янглиғ" радифли ғазалининг бир байтида ақд санъати воситаси орқали мана шундай муҳрлаган эканлар:

Қўйма бу манзилу масканга
кўнгулким зинҳор,
Англа йўл ўткучидек
ўзнию меҳмон янглиғ.

Мазмуни: Эй инсон, бу манзил-бекатни абадий юрт деб ўйлама, бу маскан — уйни роса ўрнашиб ўтирадиган жой экан дема, булар ҳаммаси — ўткинчи. Шунинг учун ўзингни ёт элга келган ғариб(бегона), мусофирдек тут. Бу ўзга масканда ўзингни меҳмон сингари бил. Яъни, бу ўткинчи дунё унга кўнгил — ҳирс қўйиб, нафс балосига мубтало бўлиш ва шунинг орқасида ўзингни ҳар кўйга солишга арзимайди. Бу ёлғончи олам айвони бемалол чўзилиб ётишингга имкон бермаслиги сабаб, унда нафасингни ростлагач, меҳмонлик иззатинг кўп ўтмай тугашини ҳам англаб ет. Мусофир сифатида яна асл юртингга қайтиб кетиш ғами ва йўл анжомлари тадорики ташвишида ҳам бўл. Дин ва тасаввуф таълим берганидек, бу йўл озуқаси ва сафар анжомлари эса сенинг бу дунёда қилган хайрли ишларинг, ҳар соҳада яхшилик билан чиқарган номинг ҳамда сени ўтга-сувга ургувчи аммора нафсингни тийишинг кабилар бўлади.

Хуллас, муборак бу ҳадис ва унинг мутафаккир шоир ҳазрат Алишер Навоий томонидан амалга ошган мўъжазгина назмий тафсири юқоридаги каби яна талай ҳикмату маъноларни ўзида мужассам қилган бўлиб, уларни фикрда давом эттириб, мағзини чақиш бугунги зукко ўқувчиларимиз учун у қадар мушкул эмас.

Исмоил БЕКЖОН

Сувон МЕЛИ

"ХАМСА"ЧИЛИКНИНГ ИККИ АСОСЧИСИ

"Хамса", яъни беш мустақил достондан иборат яхлит бадиий шакл — ноёб ҳодиса, буюк бадиий ихтиро. Маълумки, "хамса"чиликка асос солган зот улуғ озарбойжон шоири Низомий Ганжавий ҳисобланади. Кейинчалик ўнлаб "Хамса" яратилган, кўплар "Низомий панжасига панжа урмоқ" истагида ёнган эсалар-да, бу жабҳадаги "шер жанги"-да фақат икки зот ғолиб чиқди. Булар — "соҳири ҳинд" деб ном қозонган Амир Хусрав Деҳлавий ва Алишер Навоий.

"Хамса" шундай структур бутунликки(Навоийнинг ўзи уни "пўлоди якпора" дейди), унинг ҳар бир қисми якка ва мустақил олам, бириккач — яна бошқа бир олам. Бизнингча, "Хамса" структурасида яширинган фалсафий-эзотерик маънолар ҳали етарли очилмаган. Нега айнан бешлик, олтилик ёки еттилик эмас? Нега айнан шундай тартибда, бошқача эмас ва ҳоказо. Лекин ҳозир гап бу ҳақда эмас.

Шарқда "Биринчи муаллим" номини олган Аристотел бир пайтлари Ибн Синони лол қилган "Метафизика" асарида шундай ёзади: "Санъат воситасида шакли қалбда бўлган (мен шакл деганда бир нарсанинг асл борлиғи ва илк моҳиятини кўзда тутаман) нарса вужудга келади". Яна шу ҳаким "Қалб ҳақида" асарида дейди: "Қалб — шакл макон тутадиган жойдир". Демак, бадиий асарнинг шакли, яъни унинг асл борлиғи ва илк моҳияти дастлаб ижодкор инсоннинг қалбида, кўнгил мулкида бўлади. Бу — асар аввал руҳиятда пишиб етиладию, сўнг сўзга бурканиб қоғозга тушади, деганидир. Бу — руҳан буюк одамгина буюк асар ярата олади, дегани ҳам. Руҳият эса ота-боболар тили, она тили билан эш ҳодисадир. Айниқса, руҳ намоён бўлмоқни истаб, ифода йўлларини излаганда у она тил орқали ортиқ мукаммаллик ва аниқликка эришадики, бу тил ва тафаккур боғлиқлиги ҳақидаги йирик тадқиқотларда ўз исботини топган илмий ҳақиқат.

Алишер Навоий "Хамса"нинг учинчи достони "Лайли ва Мажнун" хотимасида ўз салафлари ҳақида гапириб, гарчи уларнинг сўзлари жаҳонни тутган эса-да:

Чун форсий эрди нукта шавқи,
Озроқ эди анда турк завқи, —

дейди. Лекин гап шундаки, "Хамса" илк яратилишиданоқ "турк завқи"нинг маҳсули, турк руҳониятида, туркий тафаккур қаърида туғилган бадиий шаклдир. Бинобарин, Низомий, қолаверса, Хусрав Деҳлавий ҳам этник, қон жиҳатидан туркийлар бўлиб, бунинг устига Хусрав Деҳлавий ота томондан бизнинг ватандошимиз, шаҳрисабзликдир.

Ҳазрат Навоий туркий, яъни ўзбек тилининг бадиий восита — қурол сифатидаги афзалликлари ва фасоҳатига бағишланган "Муҳокамат ул-луғатайн" асарини якунлар экан, бехос "махфий илм" ҳақида сўз очади: "...чун бу махфий илмдинки, зоҳир қилибмен, вуқуф топсалар, умид улким, бу фақирни хайр дуоси била ёд қилғайлар ва руҳумни анинг била шод қилғайлар".

Бу "махфий илм" нима, нега бу илмдан огоҳ бўлсалар (вуқуф топсалар) шоирнинг руҳи шод бўлади? Фикримизча, она туркийнинг фасоҳати ҳақидаги мулоҳазалар махфий илм эмас, нақд гап, махфий илм — аслнинг аслга, зотнинг зотга қайтиши, яъни она тилида фикр юритиш ва ижод қилишнинг тенгсиз афзаллиги ва **зотга мослик** ҳақидаги билимдир. Аллақачон тарих саҳнасига чиқиб, сиёсий ҳокимиятни эгаллаган аксар турклар, туркий ҳукмдорлар бундай илмдан бехабар, яъни гумроҳ, огоҳ эмас эдилар. Лекин буюк шоиримиз наздида "туркнинг асли хилқатда сортдин табъи мулойимроқ эрканига" шубҳа йўқ эди.

Ҳазрат Навоий яна шу асарда "улуғ ҳақ" (улуғ ҳақиқат) ҳақида сўзлайдики, бу ҳам "махфий илм"га бевосита дахлдордир: "турк улуси фасиҳлариға улуғ ҳақ собит қилдимки, ўз алфоз ва иборатлари ҳақиқати ва ўз тил ва луғатлари кайфиятидин воқиф бўлдилар ва форсигўйларнинг иборат ва алфоз бобида таън қилур сарзанишидин қутулдилар".

Демак, "Хамса" моҳият эътибори ва руҳий майли жиҳатидан **туркий ҳодиса**. Уни асл ўзанига, туркий тил бағрига қайтарган зот Алишер Навоийдир. Гарчи илк "Хамса"ни озарий турклардан бўлмиш буюк Низомий яратган эса-да — "хамса"чиликнинг асосчиси Низомий — бу шоён ҳақиқат, лекин яна бир шоён ҳақиқат шуки, асл туркий ҳодиса бўлмиш "хамса"чиликнинг яна бир асосчиси Алишер Навоийдир. Бир ҳодисанинг икки асосчиси бўлиши мумкинми? Мумкин. Тарихий шароит Низомийга ўз "Хамса"сини она тилида ёзиш имконини бермаган, у ўзининг буюк иморатини ўша пайтдаги ҳукмрон адабий тил форсийда тиклашга мажбур бўлган. Тақдир зайли билан туркий Низомий форсий адабиётнинг муаззам классигига айланган. Озарбойжон турклари ва бутун туркий олам Низомий "Хамса"сини форсийда ёки таржимада ўқишга мажбур бўлган.

Алишер Навоий бу аччиқ ҳақиқатни теран англади ва турк руҳиятида пишиб етилган, аммо бошқа тилда баён этилган ҳодисани зот ўзанига — туркий ҳодисани туркий тилда қайтарди. Аллома Е.Э.Бертелс Низомий ижодига бағишланган китобида дастлабки "Хамса"лар форс тилида битилгани ҳақида гапириб, "Навоий бу анъанани рад этади ва ўз "Хамса"сини она тилида яратади" деб ёзади. Бизнингча, Алишер Навоий мажбурий анъанани қонуний анъанага айлантирди, холос.

Маълумки, Навоий "Хамса"сининг бўй-бастига мос илк асл баҳоси пиру устоз Абдураҳмон Жомийга тегишли. Ул зот ўз "Ҳафт авранг"ининг еттинчи достони "Хирадномаи Искандарий"да "Хамса" ва унинг улуғ муаллифини шундай васф этади. Биз бу васфдан уч байт келтирамиз, холос:

Ки гар будий он ҳам ба лафзи дарий,
Намондий мажоли сухангустарий.
Ба мизони он назми мўъжизнизом,
Низомий ки будию Хусрав кадом?
...Ба лутфи сухан гар сутудам туро,
Ҳади дониши худ намудам туро.

(Агар у ҳам форсийда ёзганда шоирларда сўз айтишга мажол қолмасди. У мўъжизали назмлар мезонида Низомий киму, Хусрав ким бўларди?.. Сўз лутфи билан сени мақтар эканман, сени ўз билимим чегараси деб кўрсатдим.)

"Ҳади дониши худ намудам туро"! Ҳар тугул, мутафаккир санъаткорга бундан ўтказиб баҳо бериш амри маҳол. Бу сўзлар буюк Жомий қаламидан чиқаётгани боис уларнинг қиммати он қадар ортмоғи ва илмий ҳақиқат рутбасига минмоғи тайин.

Айтилганлардан келиб чиқиб хулоса қиламизки, Алишер Навоий — "хамса"чиликнинг отасидир. Агар "Хамса"нинг тили бўлсаю(тили бор, бўлганда қандоқ!), ўз ифтихорини баён этса, шундай деган бўларди: "Менинг икки отам бор, иккиси ҳам улуғвор, бири Низомий Ганжавий, бири — Алишери Навоий".

Уларнинг руҳлари шод, охиратлари обод бўлғай.

УСТОД ТУҲФАЛАРИ

Доимий ҳамроҳ

Миллатимиз қуёши, улуғ шоир ва мутафаккир Алишер Навоий таваллудининг 566 йиллиги арафасида унинг ижодиётидан сараланган тўпламлар нашрлари бирин-кетин чоп этилаётир. Яқинда "Шарқ" нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси бош таҳририяти бир йўла иккита китобни чоп этди. Улардан бири "Бир парипайкар ғами", иккинчиси "Ҳикматлар", деб номланган.

Буюк аллома ижодидан тартиб берилган "Бир парипайкар ғами" тўплами тенгсиз шоир тафаккурининг дурдоналари — халқимиз ичида кенг тарқалиб, қўшиққа айланиб кетган, радио ва ойнаи жаҳон орқали ҳар куни таралиб турадиган хассос ғазаллари ҳамда ўқувчилар орасида машҳур мустазод, қитъа, рубоий, туюқ ва фардлари, шунингдек, "Маҳбуб ул-қулуб", "Назмул жавоҳир", "Арбаъин" асарларидан олинган пурмаъно шеърларини ўз ичига олади.

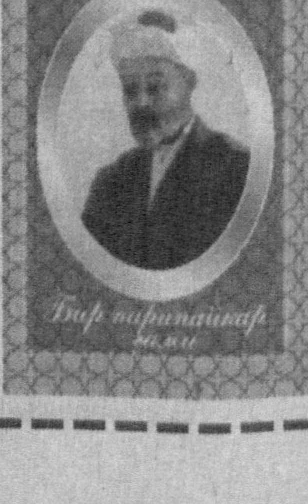

Алишер Навоий ҳикматларига қизиқиш ҳамма даврларда ҳам юқори бўлган. Зотан, шоир ижоди ўзига хос ҳикмат бўстони: ўзингизда туғилган ҳар қандай саволга жавоб излаб, унга мурожаат қилсангиз, аҳволи руҳиятингизга мос бирор ҳикмат топиб, мақсадингиз ҳосил бўлади. Барча ёшдаги ва турли тоифадаги кенг китобхонлар оммасини мутафаккир шоирнинг хассос мисралари қатидаги маъно дурлари билан ошно этишни кўзда тутган "Ҳикматлар" китоби ўқувчиларга бадиий-эстетик завқ бағишлаб, уларнинг маънавий-ахлоқий камолотига хизмат қилади. Дарвоқе, шу кунларда шоирнинг ҳикматлари «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси бош таҳририяти томонидан «Афоризмы» номида рус тилида алоҳида чоп этилди.

"Шарқ мумтоз шеърият дурдоналари" туркумида чоп этилган "Бир парипайкар ғами" тўпламини филология фанлари номзоди Эргаш Очилов нашрга тайёрлаган, сўзбоши ва изоҳлар билан таъминлаган. Масъул муҳаррир Ваҳоб Раҳмонов. "Ҳикматлар" китобининг нашрига таниқли шарқшунос олим С.Муталибов томонидан тайёрланиб, 1941 йили чоп этилган "Афоризмлар" тўплами асос қилиб олинган. Мазкур нашр тайёрловчиларидан бири Э.Очилов.

Телевизион кино нисбатан янги тушунча. Бироқ, бутун миллий кино жараёни назарда тутиладиган бўлса, кинонинг бу тури тез ривож топмоқда. Рабиндранат Тагор романи асосида суратга олинган “Ганг дарёсининг қизи” номли биринчи телевизион филмдан (1961 йил) буён кўпмиллионли томошабинларга яхши таниш бўлиб қолган анчагина картиналар яратилди.

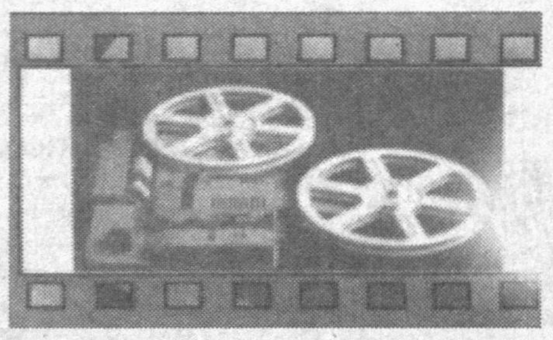

МИЛЛИЙ СЕРИАЛЛАРНИНГ ОЙДИН ЙЎЛИ

70-80-йилларда телекинематографияда миллий ўзига хослиги, катта экрандан фарқ қилувчи хусусиятлари, кенг ахборот манбаи билан ажралиб турувчи асарлар пайдо бўлди. Айнан шу йилларда телевизион ҳужжатли кино, телевизион бадиий кино, телесериал каби бадиий маданиятнинг янгича кўринишлари шаклланди. “Орол атрофида”, “Қўқонлик уста”, “Орол — менинг тақдирим”, “Космогония”, “Ҳайкалтарош Қуттимуродов” каби ҳужжатли филмлар бугун ҳам долзарблигини йўқотгани йўқ. “Шашмақом”, “Қўғирчоқбоз”, “Ана яна Насриддин”, “Менга олма от” каби телебадиий филмлар ҳозир ҳам катта бадиий қимматга эга. Бу давр, шунингдек, бир неча мусиқий филмлар (“Бойсунда қорлар эриганда”, “Хиваликларга хос ажралиш” филмлари ҳамон экранлардан тушмай келаётир) экранларга чиққани билан ҳам характерланади.

Бугун биз сериал деб атаётган асарлар “Чинор”, “Кекса устанинг васияти”, “Оловли йўллар” каби филмлардан бошланган эди. Бу картиналар ўша давр ижтимоий буюртмаларини бажарган республика давлат киноси томонидан яратилган эди, чунки у даврда “Ўзбектелефилм”нинг имкониятлари чекланган бўлиб, формати ва метражига кўра унча катта бўлмаган филмлар ишланарди.

Мустақиллик йилларида киночилар олдида янги вазифалар пайдо бўлди. Кейинги 10-15 йил ичида телевидение “Ўзбектелефилм” базасида ўз каналлари учун турли шакл ва жанрдаги ўнлаб филмларни суратга олди. Ш.Жунайдуллаев, Э.Давидов, С.Аҳмадхўжаев, С.Бобоев, Б.Аҳмедов, Т.Аҳмадхўжаев, Ш.Бизаатов, Н.Қўлдошев, А.Авазхўжаев, К.Каримов, М.Солиев, А.Қориев каби ўз касбининг фидойиси бўлган режиссёр ва операторлар “Ўзбектелефилм” қиёфасини яратган ижодкорлардир. Уларнинг кўп жиҳатдан давр билан ҳамоҳанг асарлари телевизион эфир учун ниҳоятда зарур. Айнан шунинг учун ҳам телекинорежиссёрнинг масъулияти ва ижодкор сифатидаги вазифаси жуда ҳам қимматлидир. Студия ижодий жамоаси буни яхши ҳис этиб ижод қилмоқда.

Яқин-яқингача студия ижодий режаларининг асосий қисми ҳужжатли телеленталарга ажратиларди. Бироқ сўнгги вақтларда бадиий филмларга эътибор бироз кучайган. Бунинг сабаби телевидениемизнинг кенг томошабинларга мўлжалланган филмларга талаби ошгани билан изоҳланади. Афсуски, яқин-яқингача томошабинлар фақат Мексика, Бразилия, Аргентина каби давлатларнинг миллий менталитетимизга ёт сериалларини томоша қилишга мажбур бўлаётгандилар. Ниҳоят, ҳукуматимиз томонидан узоқ йилларга мўлжалланган “Миллий сериал” давлат дастури қабул қилинди. Шубҳасиз, бундай сериалларни яратиш Миллий телерадиокомпаниянинг “Ўзбектелефилм” киностудияси зиммасига юклатилди. Бу, албатта, тасодифий ҳол эмас. Студияда узоқ йиллар давомида тўпланган тажриба, профессионал ходимлар ва махсус техник база бунга имкон беради. “Миллий сериал” дастури ўз вақтида қабул қилинган бўлиб, унинг дастлабки қадамлари бугунданоқ кўзга ташлана бошлади. Зеро, “Чархпалак”, “Акбарнинг саргузаштлари”, “Занжир”, “Юсуф ва Зулайҳо”, “Увайсий”, “Лафз”, “Имон”, “Еттинчи фалакдан келган овоз”, “Қайтмас”, “Севги фариштаси” каби турли йилларда яратилган кўпсерияли асарлар томошабинни студиянинг мавжуд имкониятларига ишонтирди. Ўз ҳаётимизга, кечамиз, бугунимизга яқин бўлган, яхшилик ва ёмонлик, умид ва ишонч, муҳаббат ва садоқат ҳақида ҳикоя қилувчи асарлар яратилишига умидлантирди.

Бугун эфирга тайёрланаётган ишлар ҳам умид уйғотади. Бу ўринда режиссёр Шавкат Жунайдуллаевнинг “Омонат” (Равшан Йўлдош сценарийси) номли тўққиз серияли телевизион бадиий филмини тилга олиш ўринли. Ўткир сюжетли, драматургик жиҳатдан кўп планли бу картина замондошимиз ҳақида.

Замонавий мавзудан сўнг тарихий-сатирик драма намойиши кўзда тутиляпти. Кўплаб филмлари билан томошабинларга яхши таниш бўлиб қолган режиссёр Баҳодир Аҳмедов Садриддин Айнийнинг “Судхўрнинг ўлими” (9 серия) романини экранлаштиришга киришди.

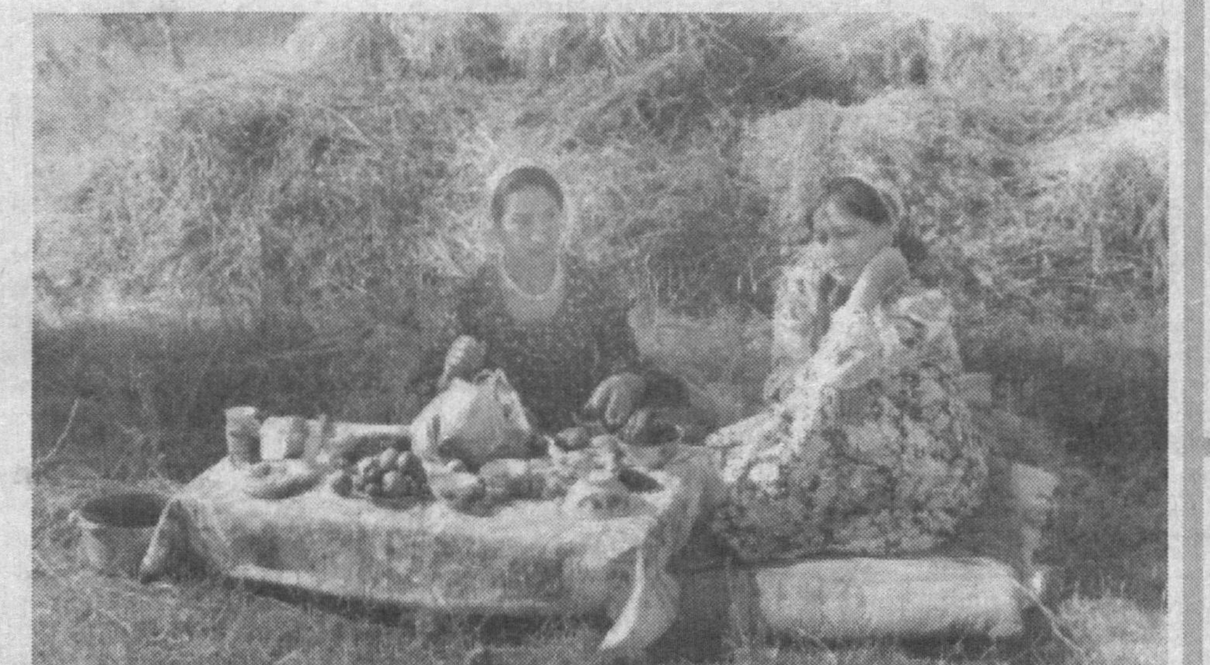

Юқорида айтилган ишлар “Миллий сериал” яратиш йўлидаги дастлабки қадамлардир. Агар “сериал” атамаси остида турли мавзудаги, қизиқарли коллизиялар, кутилмаган воқеалар асосига қурилувчи кети узилмайдиган кўплаб бадиий телефилмларни назарда тутадиган бўлсак, студия олдида анча мураккаб вазифа турганини сезиш қийин эмас.

Жаҳон тажрибаси шуни кўрсатадики, фақат жиддий телекиноиндустриягина томошабинлар сабрсизлик билан кутаётган миллий сериалларни бетўхтов яратиш имконини бериши мумкин. Кўппоғонали “Миллий сериал” дастури эса бу йўлнинг бошланишидир.

Сабоҳат ҲАЙИТМАТОВА,
санъатшунослик фанлари номзоди

АРМАН ҚИЗИНИНГ ОРЗУЛАРИ

Ўзбекистон телевидениесининг ёш сухандонлари чиқишлари кўпдан буён диққатимни тортиб келади. Касбим тақозосига кўра сухандонлар ҳаёти ва ижодига оид маълумотларни ўрганиб боряпман. Шу боис ёш диктор Ареват Григорян билан учрашишга аҳд қилдим. У оқ-сариқдан келган, ширадор овозли, кўзлари доим порлаб турадиган, ширинсўз ва камтар, атрофдагиларга эътибор ва ҳурмат билан қарайдиган қиз экан. Чеҳрасида жозиба акс этиб турган бу арман қизнинг ўзбек тилига эҳтиром билан қарашидан, ўзбекона илтифотларидан қувондим.

Танишув

— Болалигим, мактабдаги ўқувчилик йилларимни эсласам кўз олдимга биринчи навбатда ўзбек бадиий адабиётига, сухандонликка муҳаббат уйғотган, бу соҳада менга кўп маълумотлар берган устозим, Тошкент шаҳар Юнусобод туманидаги 21-мактабнинг она тили ва адабиёти ўқитувчиси Вазира опа Азимова келадилар, — дейди у. — Вазира опанинг дарсларини сабрсизлик билан кутардим. Сабаби, устознинг бадиий асарлардан келтирилган парчаларни ифодали, таъсирли ўқишлари, чуқур таҳлил қила олиши, ширали овоз билан ёддан шеър айтиши, ҳаммамизнинг қалбимизда ўзбек тилига зўр ҳавас уйғотган. Бутун зални микрофонсиз, жарангдор овоз билан забт этиш Вазира опанинг менда қолдирган яхши таассуротларидан. Бир куни устозим менга: “Ареват, Абдулла Қодирий таваллуд топган кун муносабати билан ўтказиладиган тадбирни сиз олиб борасиз”, — дедилар. Залдагилар мени илиқ кутиб олишди. Бу биринчи ғалабам эди. Ана шу тариқа сухандонликка ҳавасим ортди.

Ҳозир Ўзбекистон телевидениесида сухандонлик қилиш билан бирга журналистика факултетида таҳсил олмоқдаман.

— Ареват, айтинг-чи, журналист ким? Унинг иш фаолияти сизнингча, нималарга боғлиқ?

— Мен журналист деганда, ниҳоятда сезгир, уддабурро, ҳозиржавоб, дунёқараши кенг, ҳар қандай воқеа-ҳодисани ҳаққоний баҳолай оладиган соҳа кишиларини тушунаман. У атрофда содир бўлаётган воқеа-ҳодисаларга, одамларга эътибор билан қараши, уларни холисона баҳолай олиши лозим. Жаҳонда содир бўлаётган хабарларни тез қабул қила олиш, устозларнинг айтишича, журналистика илмининг муҳим мезонларидандир. Шуниси ҳам борки, журналист бўлмай туриб, яхши сухандон бўлиш мумкин эмас.

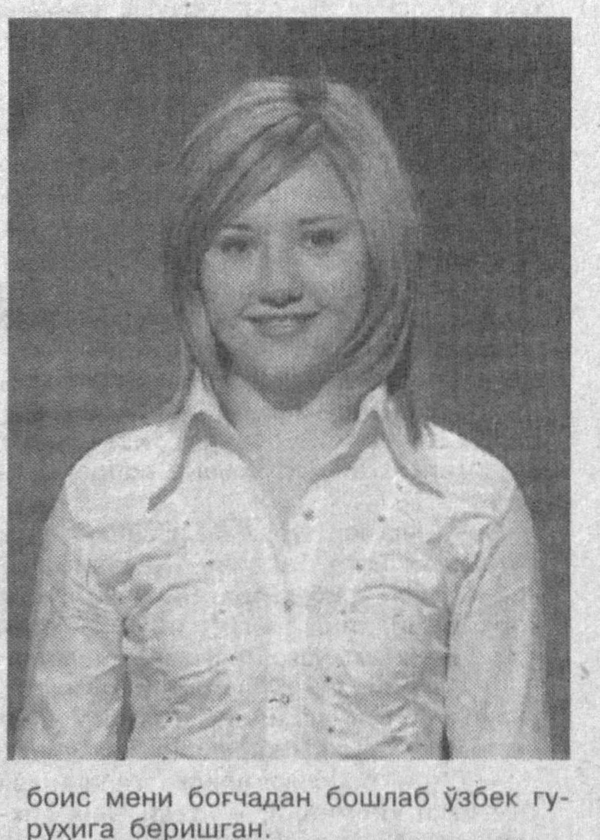

— Сухандонликда кимлардан ибрат оляпсиз?

— Барча ҳамкасбларимни, уларнинг ёшларидан қатъи назар, устозларим деб биламан. Кўпчиликка яхши таниш бўлган Гули Икромовадан сухандонликнинг ўзига хос томонларини чуқурроқ ўрганишга ҳаракат қиламан.

— Отангиз арман, онангиз эса рус аёли экан. Сизнинг ўзбек тилини ўрганишингиз, бу тилда сухандонлик қилаётганингизни улар қандай, баҳолашади?

— Оиламиздагилар ўзлари ўзбек тилини яхши билмаганлари учун ҳам менинг ўзбек тилини чуқур ўрганишим учун барча имкониятларни яратиб беришган. Улар “Биз Ўзбекистонда яшар эканмиз, шу юрт бизнинг Ватанимиз экан, тили ҳам азиз ва ардоқли бўлиши зарур”, деб ўзбек тилига алоҳида ҳурмат ва эътибор билан қарашади. Шу боис мени боғчадан бошлаб ўзбек гуруҳига беришган.

Ареват Григорян кўпмиллатли юртимизнинг иқтидорли ёшларидан. У Ўзбекистон телевидениесининг ёш, умидли сухандонларидан бири. Ареват ҳали талаба бўлса-да, танлаган соҳасининг барча қирраларини мукаммал эгаллашга интилмоқда. Ўз касбига бўлган ихлоси ва устозларидан қунт билан ўрганиши унинг келажакда моҳир сухандон ва яхши журналист бўлиб етишишида муҳим омилдир. Бу йўлда унга омадлар ёр бўлишини тилаймиз.

Наргиза ИКРОМОВА,
Тошкент давлат Маданият институти ўқитувчиси

РАҚСДАН БОШЛАНГАН ИЖОД

Вилоят театрларида

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Адҳам Абдуллаевнинг ижодий биографияси бошқа аксарият актёрларникига ўхшаб кетади: мактаб, институт ва театр. Фарқли жиҳати шундаки, у санъат оламига “Салимжон-нимжон” қўшиғини куйлаб, “Андижон полкаси”га рақс тушиб кириб келган. Ўшанда у аъло баҳоларга ўқиётгани учун “Артек” болалар оромгоҳида дам олаётганди. Турли миллат ва элат болалари дам олаётган бу даргоҳда “Жаҳон ёшлари” кўрик-танлови ўтказилади. А.Абдуллаевнинг қўшиқ ва рақси барчага манзур бўлиб, у “Фестивал лауреати” олтин медали ҳамда диплом билан тақдирланади.

Албатта, бу ютуқда уни санъат олами сир-асрорларидан хабардор этган Роза Олтинбоева, Маҳфуза Рўзиева ва Каримжон Бурхонов каби устозларнинг хизмати катта бўлди. Ўзбекистон халқ артисти Ҳаким Нишонов раҳбарлигидаги “Дўстлик тароналари” ашула ва рақс ансамблидаги фаолияти ҳам Адҳам Абдуллаев ҳаётида муҳим из қолдирди. Ансамбл туфайли Эстония пойтахти Таллинда ўтган “Қўшиқ байрамининг 100 йиллиги” тантаналарида қатнашиб, ўн кун мобайнида санъат мухлисларини хушнуд этди. Кейинчалик республика телевидениеси ва радиоси орқали берилган концертларда ҳам фаол қатнашди.

Санъатга қизиқиши туфайли Тошкент Санъат институтини тугатиб, Олим Хўжаев номидаги Сирдарё вилоят театрида иш бошлаган А.Абдуллаев ҳамон қадрдон жамоаси билан ҳамжиҳатликда ижод қилмоқда. Ўтган ўттиз йиллик фаолияти давомида юздан зиёд турли образлар яратиб, мухлислар орттирди. Улар орасида Лорд Хестингес (“Ричард III”), Мажididдин (“Алишер Навоий”), Иван Васильевич (“Чорбоғдаги ҳангомалар”), Герцог Албани (“Қирол Лир”), Қайсар (“Тентак фаришталар”), Сарибой (“Шум бола”), Панталонэ (“Аёллар машмашаси”) каби ўнлаб образлар бор.

Театр репертуаридан ўрин олган Қурбон Муҳаммад Ризонинг “Тўй” психологик драмасидаги бош қаҳрамон Темурбек Назаржонов образи актёр ижодида алоҳида ўрин тутади. А.Абдуллаев қаҳрамони туғёнини, ота ва болалар ўртасидаги қарама-қаршиликни ҳаётий кўрсатиб беролган.

Адҳамжон ижро этган “Аёллар машмашаси” комедиясидаги Панталонэ образи бой савдогар, дворянин, ҳурматга сазовор инсон. Пок ниятли, юксак маданиятли, хушчақчақ бу образни актёр қиёмига етказиб ижро этган. А.Абдуллаев — Панталонэнинг ташқи кўриниши, италянча либослари, енгил, ўрта асрлар дворянларига хос юриш-туриши, реверанслари, ёқимли овози, гўзал рақсга тушиши мухлисларни мафтун этади. Театр репертуаридан ўрин олган “Илтимос”, “Чорбоғдаги ҳангомалар”, “Эҳ, овсинлар, овсинлар”, “Тўй ҳангомалари”, ва “Марварид таққан аёл” спектакллари орқали А.Абдуллаев ўзининг режиссёр сифатидаги иқтидорини ҳам намоён этди. 1996 йилдан буён Мирзаобод туманида ташкил этилган драма тўгарагида режиссёрлик ҳам қилади. Унинг нияти тумандаги бу тўгаракни “Халқ театри” даражасига кўтаришдир.

Саҳнадаги партнёри, ҳаётда ҳамнафаси Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Озода Абдуллаева билан уч фарзандни вояга етказмоқда. Шу кунларда катта куч-ғайрат билан ижод қилаётган Адҳам Абдуллаевга соғлик, ижодий баркамоллик тилаб қоламиз.

М. КАРИМОВА

ҲАЙРАТ МАНЗАРАЛАРИ

Рассом устахонасида

Иброҳим болалигидан ранглар олами ичида ўсиб улғайди. Теварак-атрофда уста безакчи сифатида ном қозонган отаси ортидан эргашиб, таъмирлаш ва безатиш ишларида бевосита иштирок этди. Иброҳим отасининг бармоқлари остида камалакдек жилоланган турли-туман нақшларни бутун вужуди билан кузатар эди. Шу тариқа мурғак қалбида рассомликка ҳавас уйғонди. Бу ҳавас Иброҳимни рассомлик тўгарагига етаклади. У ўрта мактабни тугатганида рассомликка анча қўли келиб қолганди. Шундай бўлса-да, пойтахтга ошиқмади. Наманган шаҳридаги “Табиатни асраш жамияти”да бадиий устахона очди. Бир неча йил шу устахонада, турли ташкилот ва муассасаларда безакчи рассом бўлиб ишлади.

Ёш рассом Тошкент Театр ва рассомлик санъати институтининг рангтасвир бўлимида ўқир экан, Ўзбекистон халқ рассоми Раҳим Аҳмедов устахонасида таҳсил олди. Ўқиш билан бирга, маҳоратини тинмай ошириб борди. Машаққатли меҳнатлари эвазига икки марта шахсий кўргазмасини ўтказишга муваффақ бўлди. Шунингдек, халқаро кўргазмаларда ҳам муваффақиятли қатнашди. Иброҳим Валихўжаевнинг санъатшунос Насиба Жўраева билан турмуш қуриши ҳаётини тубдан ўзгартириб юборди. Санъатга фидойи бу икки ижодкор 1993 йили Наманган шаҳрида “Тумор” бадиий галереясини ташкил этишди. Бу ҳақда рассом шундай ҳикоя қилади:

— Галереяда турли ижодий кечалар, маданий тадбирларни жондилимиз билан ўтказардик. Ҳар ойда бир ёки икки маротаба очиладиган янги-янги кўргазмаларга, одамлар шунчалик ўрганиб қолишдики, “Янги кўргазма қачон очилади?” дея сўраб қўйишмасди. Биз эса томошабинлар ҳайратидан завқланиб, юртимизда ижод этаётган таниқли рассомларнинг асарларини намойиш этишдан чарчамасдик.

Рассом айни кунларда пойтахтимиз марказида жойлашган мўъжазгина устахонасида ижод этиш билан бирга, Санъат институтида ёш рассомларга сабоқ ҳам беради. Устахонага келиб унинг бир неча асарларини хорижлик рангтасвир ишқибозлари сотиб олишганидан хабардор бўлдик.

— Рассомнинг ҳар бир асари фарзандидек азиз бўлиб қолади. Суратларингиз хусусий коллекционерлар томонидан сотиб олингани, албатта, яхши. Аммо асар хорижга чиқиб кетади. Ўзимизда қолгани яхши эмасми?

— Тўғри, рассом ҳар бир асарга юрагини, меҳрини бериб яратади. Лекин ундан қанча кўп киши баҳраманд бўлса, шунча яхши. Хусусий галереялар санъат ишқибозлари билан ҳамиша гавжум бўлади. Бу билан ҳамма асарларим хорижга чиқиб кетади, демоқчи эмасман. Рассом ҳар қандай шароитда ҳам энг сара асарларини халқига, қадрдонларига туҳфа этиши керак.

— Суратларингизда композициянинг яхлитлигига эътибор берилган, нур ва соя кўринмайди. Бу ўзига хос услубга қандай эришгансиз?

— Биласизми, илгари бажарган баъзи ишларимдан эндиликда кўнглим тўлмайди. Замон ўзгарди, санъатни тушунишда, идрок этишда янги тамойиллар пайдо бўлди. Шу боис ўз устимда янаям кўпроқ ишлаб, кўпроқ фикрлай бошладим. Бунда менга Маннон Саидовнинг композициялари, Бахтиёр Бобоевнинг ўзликни англаш ҳақидаги фикрлари, Раҳим Аҳмедовнинг ёрқин ва локал ранглари туртки бўлди. Ўз йўлимни, услубимни топишга интилиб, “Писта бува”, “Йўловчи”, “Сари Челек манзаралари”, “Хумсондаги қишлоқ ҳовлиси”, “Тандир” каби бир қатор асарлар яратдим, республика ва халқаро кўргазмаларда фаол иштирок эта бошладим. Машҳур рассомлар ижодидан ҳайратланиб, ҳар бир ижодкор аввало ўзининг санъатидаги мақсадини англаб етиши, нималарга қодирлигини билиши зарурлигини тушундим.

— Картиналарингизда рангларнинг бетакрор уйғунлиги кўринади. Омухта бўёқлар ёрдамида ранг яратасизми?

— Ҳар бир рассом ўзига ёқадиган ҳамда бошқа рассомларникига ўхшамаган рангларни топишга, яратишга ҳаракат қилади. Композицияда рангларнинг ўрни жуда муҳим. Шунинг учун асосий эътиборни рангларнинг уйғунлигига қаратаман, уларнинг бир-биридан контраст (қарама-қарши) жойлашуви натижасида пайдо бўладиган чизиқларнинг ритмик кўриниши композициям асосларидан биридир.

Иброҳим Валихўжаев бутун ижоди давомида ўзига хосликка интилди ва шунчаки эрмак учун асарлар яратмади. Рассом санъатсевар томошабинларга ҳайрат улашадиган, гўзалликлар сари етаклайдиган мўъжизакор асарлар яратишга эришди. Унинг асарлари Ўзбекистон давлат Санъат музейида, Маданият ва спорт ишлари вазирлигининг кўргазмалар дирекцияси фондида, Миллий банк галереясида, Наманган, Оққўрғон музейларида, Америка, Германия, Франция, Италия, Англия, Белгия, Россия ва бошқа мамлакатларнинг галереяларида сақланади.

САРВАРА

ЭЪЛОН

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги Халқ ижодиёти ва ҳаваскорлик санъатини ривожлантириш бошқармаси репертуар-таҳририят бўлими ҳаваскорлик жамоаларининг репертуарини мазмунан бойитиш мақсадида

“Ижтимоий ҳимоя йили”га бағишланган, ватанпарварлик, мустақиллик, бахтиёр ёшлик, муҳаббат мавзуларида яратилган, ёшлар тарбиясида фойдаланишга мўлжалланган ҳаваскорлик даражасидаги саҳна асарларини белгиланган қийматда сотиб олади.

— ҳаваскорлик театр жамоалари, қўғирчоқ ва болалар театрлари учун бир пардали пиесалар;

— ашула ва рақс, фолклор-этнографик ансамбллари учун куй, қўшиқ ва рақслар;

— театрлаштирилган оммавий байрамлар ва томошалар учун сценарийлар;

— ҳаваскор эстрада ансамблари, халқ чолғу оркестрлари учун куй, қўшиқлар.

Тақдим этиладиган асарлар муқаддам ижро этилмаган ва чоп қилинмаган бўлиши шарт. Асарларнинг матни ва нотаси икки нусхада компютер графикасида ёзилган бўлиши талаб этилади.

Топширилган нусхалар муаллифларга қайтарилмайди.

Манзил:
Тошкент шаҳри,
Мустақиллик майдони, 5.
Маданият ва спорт
ишлари вазирлиги
Халқ ижодиёти ва ҳаваскорлик
санъатини ривожлантириш
бошқармаси.

Тел: 139-43-62, 139-41-22

ШОГИРДЛАР КОНЦЕРТИ

Консерваториянинг катта залида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган мураббий Тамара Афанасьевна Попович ўқувчилари ижросида концерт бўлиб ўтди. Унда фортепиано ва оркестр учун ёзилган дурдона асарлар янгради.

Т.А.Попович ярим асрдан буён Успенский номидаги болалар мусиқа интернатида фаолият кўрсатиб келмоқда. Устознинг элликка яқин шогирдлари, жумладан, Алёша Султонов, Барно Ҳақназарова, Улуғбек Полвонов, Баҳзод Абдуллаев, ака-ука Навфал ва Нурон Муқумийлар, Тамила Салимжонова, Беҳруз Неъматов ва бошқалар Хитой, Япония, Италия, Украина, Америка, Германия, Англия, Франция, Литва каби давлатларда ўтказилган катта танловларда нуфузли ўринларни қўлга киритиб, юртимиз санъатини муносиб даражада намойиш этдилар.

Кечани Фотима Аҳмедова Бетховеннинг фортепиано ва оркестр учун биринчи концерти билан бошлади. Ҳали ёш бўлишига қарамай, ижрочи бармоқларининг техникаси, аккордларнинг Бетховенга хос мардонавор янграгани йиғилганларни ҳайратга солди.

6-синф ўқувчиси Беҳруз Неъматов Ференц Листнинг “Жазава рақси” асарини, 15 ёшли Навфал Муқумий шу композиторнинг I концертини ижро этдилар. Нурон Муқумий XX аср классиги Сергей Прокофьевнинг фортепиано ва оркестр учун I концертини, 9-синф ўқувчиси Тамила Салимжонова шу композиторнинг II концертини чалдилар. Ёш ўқувчиларнинг жаҳондаги буюк композиторларнинг мураккаб концертларини оркестр билан юқори савияда ижро этганлари таҳсинга лойиқдир.

Л.АБДУЛЛАЕВА,
консерватория талабаси

БУХОРО ОҲАНГЛАРИ

Миллий мусиқамиз дурдоналаридан бўлган “Шашмақом”ни жаҳон саҳналарида намойиш этиш, Бухоронинг азалий мақом мактабини янада шакллантириш, ёш авлодни халқимизнинг бой меросини чуқур ўрганишга даъват этиш ва устоз-шогирд анъаналарини давом эттириш мақсадида 2000 йили Бухоро туман маданият ва спорт ишлари бўлими ҳузурида “Бухоро талқини” мақом ансамбли ташкил этилганди. Мақом жамоаси Навоий,

Бобур, Фузулий, Фурқат, Зебунисо, Нодира каби буюк ижодкорларнинг ғазаллари асосида ўз концерт репертуарини бойитди. Туман ва вилоят миқёсида ўтаётган байрам тантаналари, хайрия концертлари, мақом ва катта ашула ижрочилари кўрик-танловларида фахрли ўринларни эгаллаб келаётган жамоа мухлислар олқишига сазовор бўлмоқда.

Бу муваффақиятларда Б.Сафаров, Ж.Тоиров, А.Ўроқов, М.Аслонова, М.Самиева, А.Жолилов, Ж.Жўраев ва Ш.Шоимов каби истеъдодли ижрочиларнинг хизматлари катта. Ансамбл раҳбари, хонанда ва созанда Чўян Ҳамидовнинг жонкуярлиги, шогирдларига меҳрибонлиги туфайли ҳаваскорлар мумтоз қўшиқларни меъёрига етказиб куйлашга эришмоқдалар.

“Бухоро талқини” “Мақом жамоалари ва катта ашула ижрочилари” кўрик-танловининг вилоят босқичида II ўринни эгаллаб, маданият ва спорт ишлари бошқармасининг фахрий ёрлиғи билан тақдирланди. Бундан ташқари, жамоа Бухоро телерадиокомпанияси ташкил этган “Наво”, “Оҳанг сеҳри”, “Барҳаёт наволар” телекўрсатувларининг иштирокчиси ҳамдир.

Зайниддин КАРИМОВ

СУРАТДА: «Бухоро талқини» жамоаси.

ҲАВО АЙНИДИ...

Куз. Йиғим-терим пайти. Қуёш чарақлаб турибди. Кўплар қишлоқ хўжалик ишларига жалб этилгани боис, ишхоналарда одамлар сийраклашиб қолган. Шундай кунларнинг бирида бошлиқ ҳаммани ҳайҳотдай хонасига йиғди. Куз эмасми, ҳаво бирданига ўзгара бошлади.

— Ўртоқлар, бугун сизлар билан бир муҳим масалани ҳал қилиб олишимиз керак. Умуман олганда, ишларимиз ёмон эмас. Режаларни бажариб турибмиз. Сизларни яхши биламан, бизда бекорчи одам йўқ, ҳаммаларингиз ишингизни билиб қиласиз. Хабарингиз бор, иложи борича яхши ишлаганларни рағбатлантириб турибмиз. Аммо, бугун ичимиздан бир кишини ажратишимиз керак. Биламан, бу жуда оғир масала, шундай бўлса-да сизларнинг ёрдамингизга муҳтожман... қани, кимни...

Совуқ шамол турди. Деразанинг очиқ кўзидан хонага баданни жунжиктирувчи шабада кириб келди. Биринчи бўлиб корхонамизнинг "тоғи", яъни фахрий Раис ўрнидан қўзғолмай гап бошлади:

— Ҳаммамизни тўпламай, ўзингиз ҳал қилиб қўя қолмабсиз-да. Сиз бир нима десангиз, ҳеч ким қаршилик қилмайди.

— Тўғри, бошлиғимизнинг гапини ҳеч ким икки қилмайди, — деди "лик-ликхон" лақабли ўрта яшар хоним гугурт қутисидек рўмолчасини сурмали кўзларига яқинлаштирар экан. — Аммо менга раҳмларинг келсин, йўталим бир тутса борми, ўзимни қўярга жой топа олмай қоламан. Иш қолиб кетмасин, деб шу аҳволда бўлса ҳам келиб юрибман. Бирор ёққа кетгудек бўлсам, ҳаммаси қолиб кетади...

— Ҳаммамиз ҳам шу, — дея "лик-ликхон"нинг сўзини бўлди ҳисобчи опа. — Бешта бола билан менга осон дейсизларми? Азбаройи иш деб, югураман-еламан, тиним билмайман. Бунинг устига болалар бири қўйиб иккинчиси ҳали шамоллайди, ҳали иситма қилади. Мана, орамизда қанча ёшлар бор, боришсин, тоза ҳаводан нафас олишсин, соғликларига фойда...

Кадрлар бўлими бошлиғи гапни чўзиб ўтирмади:

— Мен жон-жон деб борардим, аммо аллергиям бор. Бор десаларинг, бораверaман. Ўзларинг ҳал қилинглар.

Бош ҳисобчининг янги ўринбосари — Ҳилола Ҳимматовна норози бир қиёфада шаҳд билан ўрнидан турди:

— Раҳматли дадажоним шу корхонада ўттиз йил раҳбар бўлганлар. Ҳеч бўлмаса шу кишининг ҳурматини қилинглар...

Ҳавонинг авзойи жиддий бузилди. Ташқарида шаррос қуяётган ёмғир овози хонада баралла эшитила бошлади. Бошлиқ нима дейишини билмай, дераза ёнига келиб, ходимларга бирма бир тикилиб чиқди. Бир пайт бундан атиги бир ҳафта олдин ишга келган мулойимгина янги котиба — Гуленка сакраб ўрнидан турдию ҳаммани лол қолдирди.

— Акажонлар, опажонлар, бекорга тортишиб ўтирибсизлар-а. Мана мен, ёшман, уйимда бир этак болам, қаерда эдинг, ким билан эдинг, деб сўрайдиган эрим ҳам йўқ. Соғлиғим яхши, йўтал нима, аллергия нима — умримда билмаганман. Так что, қаерга бор десаларинг, бораверaман...

Булутларнинг чоки сўкилдию қуёш чарақлаб кетди. Деразадан кираётган нур бошлиқ юзини янада кўримли қилиб юборди. У вазмин қадамлар билан бориб жойига ўтирди ва шошилмай гап бошлади:

— Ўртоқлар, ҳаммангиз очиқ-ойдин гапирганингиз учун раҳмат. Эшитган бўлсангиз керак, икки кундан кейин дам олишга кетаман. Соғлиқни тикламасам бўлмайди, врачлар қўйишмаяпти. Мен юқори ташкилотимиздан битта йўлланма сўраган эдим, қарангки, иккита ажратишибди. Биттаси бекорга куйиб кетиши мумкин. Шу иккинчи йўлланмани кимга берсак экан, деб роса бошим қотган эди, мана, маслаҳат билан адолатли ҳал қилиб олдик. Раҳмат сизларга, йиғилиш тамом...

Ташқарида бир нима гумбурлагандай бўлди. Чақмоқ чақдими-ей. Куз ҳавоси шунақа ўзгарувчан-да. Нима ҳам дердик...

Муҳаммад СОДИҚ

Ҳажвия

ЖАРИМА

Корхонамизда чекишга қарши кураш бошланди. Аввалига ҳар жой-ҳар жойга чекиш таъқиқланганлиги ҳақида эълон ёпиштирдик. Орадан бир мунча вақт ўтгач, бадиий академиядан рассом ёллаб, сигарета қутисидаги "Соғликни сақлаш вазирлиги огоҳлантиради: чекиш ҳаёт учун хавфлидир" деган ёзувни корхонамиз пештоқига йирик-йирик ҳарфлар билан ёздирдик. Корхонамиз хиёбонида эса одамнинг ўпкасини тешиб ўтаётган ёниб турган сигарета тасвири туширилган каттакон рангли панно пайдо бўлди.

Олиб борилаётган тарғибот-ташвиқот ишлари самарасини кўрсатди. Оқшомда хоналарни йиғиштиргани келган фаррош опа сигаретанинг тутуни ва ҳидига чидаёлмай, хоналарнинг эшик-деразаларини очиб, кейин тозалайдиган бўлди. Кулдонлар столнинг устидан тортманинг ичига тушди. Қоровул чолнинг катта дарвозадан сал четроққа боғланган ити чекаётган кимсани кўрса увиллайдиган одат чиқарди.

Сигарета дудидан сарғайиб кетган тишларини кўрсатиб тиржайиб тураверадиган кашандаларга гап таъсир қилмаётганидан хуноби ошган бошлиқ ўринбосари корхона ҳудудида чекканларга жарима солишни таклиф қилди.

— Қанча миқдорда? — савол бериб қолди биттаси ҳайрон бўлиб.

Ҳамма бошини қашлади.

— Жаримани катта қўйиб бўлмайди, — деди касаба қўмитаси раиси. — Оғирлик қилса, одамлар ишдан кетиб қолишлари мумкин. Баҳоли қудрат тўлаб юргудай қилиб белгилайлик-да.

Кўпчиликка маъқул бўладиган меъёрни белгиладик. Арзимаган нарса. Лекин, томa-тома кўп бўлур деганларича бор экан. Тобора ортиб бораётган жамғармани сарфлаш бўйича тортишувлар ҳам бўлиб турибди. Баъзи ходимлар табиат қўйнига чиқиб яйраб чекишиб келайлик деса, айримлари "ўз маблағимиз-ку, ишхонамиз ҳудудида кашандалар хиёбони барпо этиб, кичикроқ бўлса ҳам бирорта "содиқ чекувчига" ёдгорлик ўрнатайлик, дейди. Чекишни ташлаганларга мукофот қилиб берайлик деяётганлар ҳам йўқ эмас. Лекин булар ҳозирча олди-қочди гаплар.

Яқинда мени бир танишим йўқлаб келибди. Хонамдан чиқиб дарвозанинг ёнига яқинлашдим. Қоровул дарвозани очиши билан меҳмон ичкари кирди ва қучоқлашиб кўришди. Қоровулнинг ити кутилмаганда увиллаб қолди.

— Ие, чекаётувдингми?

— Нима қилди? — танишим ҳайрон бўлиб енгидан қўлини чиқарди ва ёниб турган сигаретига қаради.

Шу заҳоти қоровул гултувак ўрнатиладиган тагликка қўйилган чиройли кулдонни ёнимизга олиб келиб қўйди. Дўстим сигаретани кулдонга ташлади. Унинг бу иши кўзимга бирам хунук кўриниб кетди-ей. Қулоғига шивирлаб "ички тартиб қоидаларимиз"ни тушунтирдим. У жилмайиб чўнтагидан беш юзталик чиқарди ва кулдондаги сигарет қолдиғининг устига ёпди. Негадир хаёл олиб қочиб, кўз олдимга телеэкрандаги рекламада учиб юрган пуллар кулдонга келиб ёпирилган ҳолат келди.

Шунақа гаплар. Айримлар жаримани режалаштиришни назорат қилиш таклифини олға суришмоқда. Кимлардир жарима йиғиш режасини бажармаганларга жарима солиш ҳақида ҳам бош қотираётган эмиш. Бундан чиқди, кўзга хунук кўриниб турган иллатнинг усти жарима билан ёпиб қўйилса олам гулистон экан-да?

Ҳабиб СИДДИҚ

Дунё—кенг...

«ҚОРА ТУЙНУКЛАР» ЖУМБОҒИ

Бир юз эллик киши лаҳзада кўздан ғойиб бўлишини тасаввур эта оласизми? Ана шундай ҳодисаларга кўпчилик гувоҳ ҳам бўлишган. Гувоҳлар қалин булут шаклидаги ёруғ туман одамлар тўдасини қоплаб олганини аниқ кўришган. Бир зумда ўзидан нур таратган қуюқ масса тепага кўтарилиб, кўздан йўқолган. Туман билан бирга британ армиясига қарашли баталон аскарлари ҳам гумдон бўлишган.

1915 йил 21 августда кундуз куни ўнлаб одамларнинг кўз ўнгида содир бўлган бу ҳодиса эллик йил мобайнида сир сақланган. Фақат 1967 йилга келиб Европа жанубидаги Дарданелл атрофида рўй берган ўша воқеа гувоҳларининг кўрсатмалари эълон қилинди.

Одамларнинг оммавий тарзда йўқолиб қолиши сабаблари ҳозиргача аён бўлгани йўқ. Масалан, 1950 йили Америкадаги Руаннук қишлоғига кирган аскарлар уйларда шамлар ёниб турганини, дастурхонлардаги таомлар совумаганини кўришган... бироқ бутун бир қишлоқда бирорта одамни учратишмаган! Дастлаб, улар қишлоқ аҳлини ҳиндулар қириб кетган, деб ўйлашган, лекин на бир томчи қон ва на бирорта майитни топишган. Фақат руҳонийнинг уйи ёнидаги дарахтга қинғир-қийшиқ ҳарфларда ўйиб ёзилган: "У бундай кўринишда эмас, кўриниши..." деган ёзув қолдирилган. 1923 йил 5 февралда Бразилиядаги Хоер-Верде қишлоғининг олти юз нафар йўқолган аҳолисини қидириш ҳеч қандай натижа бермагач, тўхтатилган эди. Қишлоқдаги мактаб доскасида эса: "Нажот йўқ", деган ёзув қолган, холос.

— Бу воқеалар борасида биз фақат фаразларимизни айтишимиз мумкин, уларни илмий жиҳатдан тушунтиришга ҳали ожизмиз, — дейди Хитойда одамларнинг оммавий тарзда йўқолиб қолиши ҳодисасини кўп йиллардан бери тадқиқ қилиб келаётган харбинлик тарих фанлари доктори Цзун Ли. — Масалан, 1937 йили Нанкин яқинида уч минг хитой аскарининг йўқолиб қолганини қандай изоҳлаш мумкин? Яқинда мен 1945 йил ноябрда собиқ СССР НКВДсининг юз кишидан иборат 12-ротаси йўқолгани ҳақида шаҳар архивидан гувоҳнома топдим. Улар шаҳардан темирйўл бекатига йўл олишган ва қайтиб келишмаган. Ўша йили Гуандадан юзлаб йўловчилар билан Шанхайга йўл олган поезд бусбутун гумдон бўлган. Ундан нафақат бирорта одам, ҳатто бир парча темир ҳам топилмаган.

Тадқиқотчи Ричард Лазарус бу ҳодисаларга доир ўзининг шундай тахминини айтади. Метеоритлар (самовий жисмлар) Ерга келиб тушиши жараёнида беҳад катта қувватга эга бўлади. Уларнинг қуввати ҳатто миллиард волтга ҳам етиши мумкин. Айрим метеоритлар Ерга тушганча парчаланиб кетади ва оқибатда Ерга жуда катта кучланишдаги энергия урилади; бунинг натижасида электростатистик левитация пайдо бўлади — одамлар тўдаси, шунингдек, кемалар ва ҳатто поездлар ҳавога учиб кетади.

— Бу борада менинг фикрим бошқачароқ: одамларнинг йўқолишига "қора туйнуклар" сабабчи, — дейди Калифорния университети профессори Жейн Линдсетт, — Ерда гоҳида вақт ва маконнинг ўзгариши рўй бериб турадики, оқибатда бутун бир шаҳар бошқа ўлчамга ўтиб қолади. Ер юзида ўнлаб бундай "қора туйнуклар" бор. Уларга гоҳида алоҳида одамлар ҳам тушиб кетади. Ўн йил олдин Андроверда (Техас штати) Лидия Кимфелд деган ўттиз олти ёшли аёл йўқолиб қолди. Бир соатдан кейин унинг мурдаси шаҳардан минг километрча йироқда топилди... ёриб кўрилганда бу аёл икки ой олдин вафот этгани аниқланди!

Бундай ғаройиб ҳодисаларнинг навбатдагиси 2001 йил Конгодаги Стому қишлоғида рўй берди. БМТ ходимлари инсонпарварлик ёрдами олиб келишганда қишлоқда бирорта одамни топишолмаган. Ҳатто уй ҳайвонлари ҳам кўринмаган. Фақат қабила бошлиғининг кулбасида кўмир билан шошилинч ёзилган "Қочинглар! Бу..." деган ёзувни ўқишган. "Бу..." нималигини ёзишга қабила бошлиғи улгурмаган, шекилли.

ОШҚОЗОННИ ЧАЛҒИТИБ ТУРАЙЛИК...

Эркин СИДДИҚ ҳангомалари туркумидан

Саксонинчи йиллари кузда ҳамма пахта теримига жалб этиларди, жумладан ноширлар ҳам. Бўка ёки Пскентдаги хўжаликларга бориб, пахта теришнинг ҳам ўзига яраша завқи бор эди. Пахта даласига етиб борилгач, бир-икки соат ишлаб-ишламай, дастурхон ёзилиб, ҳамма уйидан олиб келган сомса, ош, норин, қовурдоқ, бошқа егулик-ичкиликларини ўртага қўяр, ажойиб зиёфат бўларди. Эркин аканинг "ҳой бирoдарлар, шошилманглар, бу таомлар духтурдан ўтганми-ўтмаганми, истеъмол қилса бўладими-бўлмайдими, аввал аниқлаш керак, кейин бемалол еяверасизлар", дейдиган одати бор эди. Шунга кўра, ҳаммасидан оз-оздан еб кўриб, кейин бизларга рухсат берарди.

Бир гал ҳисоб-китоб бўлимида ишлайдиган ўрис ва бошқазабон аёллар дудланган чўчқа гўшти олиб келишган экан, Эркин акани мот қилмоқчи бўлиб:

— Қани, буни бир текшириб кўринг-чи, истеъмолга яроқлими-йўқми, — деб сўраб қолишди. Бу гапни эшитиб, ҳамма чувиллай кетди:

— Аввал Эркин Сиддиқов еб кўрсин, мазаси яхши, айнимаган бўлса, биз ҳам еймиз...

Эркин ака ёғни қўлига олди, ости-устига синчиклаб қаради, ҳидлади ва хурсанд бўлиб деди:

— Мана буни ёғ деса бўлади. Зотдор ота чўчқанинг ёғи. Минг дардга даво. Бир тўйиб еган одам чиллада ҳам бемалол кўйнакчан юраверади. Менингча, буни емай турганимиз маъқул. Ҳали замон, раҳбарлар келиб, "ҳормангла-ар!", дейиши, табелчидан ким қанча терганини суриштириши аниқ. Ана ўшанда "Бор бўлинглар, келинглар, дастурхонга марҳамат", деймиз-да, олдиларига қўямиз. "Очопатлар, олиб келган таомларини битта қўймай еб тугатишибди", дейишмасин тағин. Қарабсизки, олам гулистон. Ҳозирча мана бу сомса-помса, қовурдоқ-совурдоқ, норин-поринларни еб, ошқозонни чалғитиб турайлик. Қани, олдик...

БАЛИҚЧИ ЧОЛ ЭСИНГДАМИ?

* * *

Маймун қўшни маймун билан уришиб қолди:

— Ҳе, одам бўлмай ўл.

* * *

Қайнона келинига насиҳат қиляпти:

— Жанжал эр-хотиннинг умрига эгов. Ўзаро меҳрибон бўлсаларинг, мен каби узоқ умр кўрасизлар.

Келин сўради:

— Раҳматли қайнотам қандай одам эдилар, ойи?

* * *

Ит ёнида турган мушукка деди:

— Одам келаяпти, тез қоч, мен сени қуваман.

— Нега?

— Бизни тил топишиб олишибди, деб ўйламасин, яна.

* * *

Журналист футбол жамоаси мураббийидан сўради:

— Ўйин тақдири ҳакамга ҳам боғлиқ бўладими?

— Гоҳида ўйинчиларга ҳам боғлиқ бўлади.

* * *

Қўшиқчидан сўрашди:

— Қисқа фурсатда машҳур бўлишингизга нима ёрдам берди?

— Ҳомийлар.

* * *

Икки хомхаёл суҳбатлашмоқда:

— Инсоннинг боши иккита бўлса қандай яшарди?

— Қўйсанг-чи, биттасига шунча ғалва-ю...

* * *

Эркаклар даврасидаги гурунг:

— Баъзи давлатларда хотинининг чиройли дейишса, эри хурсанд бўларкан.

— Уларда маданият кучли. Бизда мақтов билан чекланишмайди.

* * *

Базмда ўтирган ширакайф йигит ёнидаги шеригига деди:

— Қўшиқчига пул қистирмаймизми?

— Тўй эгаси меҳмонларни кузатгани чиқди, даврага қайтишини кутайлик.

* * *

Хотин эрини сўроққа тутди:

— Кеча ишдан кеч келдингиз...

— Бошлиқ йиғилиш ўтказди, — деди эр бамайлихотир.

— Бошлиғингизга қўнғироқ қилдим, у сизни ишда йўқ деди.

Хандалар

— Хафа бўлма, ҳар замонда ёлғон гапирадиган одати бор.

* * *

Сувга қармоқ ташлаб ўтирган балиқчилар суҳбати:

— Қармоққа бирданига олтин балиқ илинса нима қиласан?

— Сувга ташлаб юбораман.

— Нега?

— Балиқчи чол эсингдами?

* * *

Кўчада учрашиб қолган икки дўстнинг суҳбати:

— Пулинг борми?

— Бор.

— Қарз бериб тур.

— Йўқ.

— Нега?

— Илтимос, дўст бўлиб қолайлик.

Хуршид НУРУЛЛАЕВ

Қалай бўларкан?..

Маҳмуджон ЭШОНҚУЛОВ

Доимий ҳамроҳ

Муҳиддин Дарвешовнинг номи кулги ишқибозларига яхши таниш. Марҳум санъаткор бутун умрини одамларга завқ-шавқ бағишлашга, ҳаётимизда учраб турадиган турли иллатларни аёвсиз ҳажв тиғига олишга бағишлади. Муҳиддин ака бошқа "қизиқчи"ларга ўхшаб, қизиқчилик санъатининг ҳаё пардасини очиб ташламади, бачканаликка берилмади. Аксинча, устозлари Юсуфжон қизиқ Шакаржонов, Охунжон қизиқ Ҳузуржонов, Теша қизиқ Комиловларнинг анъаналарини давом эттириб, ўзига хос мактаб яратди.

Ичакчўзди ҳажвиялар ёзиб, мухлислар эътиборини қозониб улгурган ёш ҳажвчи Саид Анварнинг "Шарқ" НМАК Бош таҳририятида чоп этилган янги тўпламини ўқисангиз, Муҳиддин қизиқнинг ҳаёти ва ижодидан тўла бохабар бўласиз. Тўпламга сўзбоши ёзган Ўзбекистон халқ шоири Анвар Обиджоннинг эътирофича, бу китобнинг яратилишини машҳур қизиқчининг қайта дунёга келгани дейиш ҳам мумкин.

• Муҳаррирлар Рустам Бойтўра, Носиржон Тошматов, рассом Шавкат Музаффар, адади 5000 нусха.

Туҳфа олам

ЭГАСИНИ ТОПАЁТГАН АСАРЛАР

Яҳудийлар тарихи давлат музейи Амстердамда янги кўргазма ташкил қилди. Иккинчи жаҳон уруши пайтида фашистлар томонидан ҳўрланган ва зулм кўрган яҳудийларнинг тасвири туширилган, уруш манзаралари ҳаққоний акс эттирилган талайгина суратлар 1945 йилдан то шу кунгача Нидерландия давлат архивида сақланиб келган.

Бундай кўргазма илк бор 1998 йил ташкил қилинган эди. Саккиз йил мобайнида беш юзга яқин ижодий ишлар ўз эгаларини топди ёки уларнинг меросхўрларига қайтарилди. Яҳудийлар тарихи давлат музейи ходимлари фикрига кўра, ҳали яна минглаб полотнолар, портретлар, натюрморт ҳамда ҳайкалтарошлик асарлари ўз эгасини кутмоқда.

"Ўғирланган, лекин ким томонидан?" номли мазкур янги кўргазмада элликка яқин экспонат жой олган. Аксарият ёдгорликларнинг эгалари уруш пайтида ҳалок бўлган ёки изсиз йўқолган. Шунинг учун ҳам ижодий ишларни ҳалок бўлганларнинг қариндоши ёки меросхўрига топшириш мақсадга мувофиқдир. Галдаги вазифа нафақат Нидерландия, балки дунёнинг бошқа давлатларида ҳам шундай кўргазмаларни ташкил этишдан иборат", дея эътироф этмоқда музей ходимлари.

ТЕЛЕФОН ОРҚАЛИ СОТИЛГАН СУРАТ

Голландиялик машҳур рассом Рембрандтнинг "Авлиё Иаков" номли сурати Нью-Йоркнинг Sotheby's аукционида кимошди савдосига қўйилди ва 25,8 миллион долларга сотилди. 1661 йилда чизилган ушбу расмнинг янги эгаси аукционда телефон орқали қатнашди ва ҳозирча у исмини сир тутмоқда, дея хабар беради РИА Новости ахборот агентлиги.

Sotheby's директори Жорж Уэктернинг сўзларига кўра, кимошди савдосида суратларнинг бундай юқори баҳоланиши камдан-кам учрайдиган ҳодисадир.

Таникли рассом ҳаётининг сўнгги ўн йиллигида яратилган мазкур асар узоқ йиллар давомида "Зингер" компанияси асосчиси Кларкнинг набираси Стивен Карлтоннинг шахсий коллекциясида сақланиб келаётган эди.

2000 йили 28,7 миллион долларга сотилган "62 ёшли аёл портрети" номли асар Рембрандт ижодининг энг юқори баҳоланган сурати сифатида қайд этилган.

ҚИРОЛ БУЮМЛАРИ СОТУВДА

Лондоннинг Christie's аукцион уйи 1863 — 1913 йилларда Грецияда ҳукмронлик қилган қирол Георг I ва унинг оиласига тегишли буюмларни сотувга қўйди.

BBC тарқатган маълумотларга кўра, Греция ҳукумати узоқ йиллар олдин талон-тарож қилинган қирол оиласидан қолган ёдгорликларни кимошди савдосига қўйилишига қарши чиқиб, буюмларни ўз ватанига қайтаришни сўраган.

"Бу — ноўрин талаб. Аукционга қўйилган экспонатлар ҳеч қачон қирол Георг Iга тегишли бўлмаган", дея эътироф этмоқда Christie's савдо уйи. 850 та буюмдан иборат ушбу кўргазмада суратлар, хитой нефрити, соф кумушдан ишланган нодир жиҳозлар билан бирга машҳур заргар Карл Фабержнинг антиқа маҳсулотлари ҳам ўрин олган.

Интернет хабарлари асосида ЖАМШИД тайёрлади.

ТАНЛОВГА МАРҲАМАТ

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлигининг Репертуар-таҳририят Ҳайъати

Абдулла Қаҳҳор таваллудининг 100 йиллиги муносабати билан адибнинг ҳикоялари асосида ёзилган ва ҳаваскор театрларда саҳналаштиришга мўлжалланган 1 ва 2 пардали саҳна асарларига

танлов эълон қилади

Энг яхши саҳна асарларининг 3 таси сотиб олинади ва республика халқ театрларида саҳналаштиришга тавсия этилади.

Биринчи ўринни эгаллаган асар учун — 200 000 сўм,
Иккин ўрин учун — 175 000 сўм,
Учинчи ўрин учун — 150 000 сўм миқдорида қалам ҳақи тўланади.

Танлов муддати 2007 йил 1 июнгача.

Танловга тақдим этиладиган асарлар матни компютерда ўзбекча шрифтда терилган бўлиши лозим. 2 нусха қоғоз матни ва электрон шакли тақдим этилиши шарт. Топширилган нусхалар қайтариб берилмайди.

Мурожаат учун манзил:

Тошкент 100017, Мустақиллик майдони, 5.
Маданият ва спорт ишлари вазирлиги
Репертуар-таҳририят бўлими.
Телефонлар: 139-43-62, 139-43-50.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-50
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 133-49-93 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 136-58-55
Санъат бўлими: 136-56-48 Назм ва наср бўлими: 136-58-55

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Таҳририятга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Рустам МУСУРМОНОВ
Саҳифаловчи — Байрамали МУҚИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 20.30.

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 058-рақам билан рўйхатга олинган. А — 4589. Буюртма Г — 145. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН